Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 67 (10052) | 1976 чылдың март 19, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ҮЛЕТПҮРГЕ ҮНДЕЗИЛЭЭН ХОЙ АЖЫЛЫ

Степановск районнуң «Коммунизмче орук» колхозта тудуп эгелээн механизастаттынган комплекске он муң баш санныг хойну азыраар. Ол — Ставропольде мал азыраар эң улуг чаа тудугларның бирээзи.

— Бо он муң хой кирер кажаанны тудары-биле эрткен беш чылда-ла салган хой ажылын үлетпүрге үндезилеп чорудар талазы-биле планны доозар бис—деп, ол колхозтуң даргазы Н. Д. Терещенко СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. Тэп суур чоогунда ийи улуг комплекс ажыглалда кирген. Оларда хой продуктулуг, төрүүр хой турар. Ооң ажыы дыка улуг: колхоз күрүнеге бедик шынарлыг дүк садарын дораан-на беш хире катап көвүдеткен.

Комплекстерде 20 муң хойну он кижиден тургустунган операторлар бригадазы азырап турар. Оларны мурнундагы ышкаш хой кажааларынга ажаап, ажык ховуга кадарар дээр болза, бо ажылга бир чүс хире кижи ирай деп четтигер ийик. Операторларның эргезинде—борбаандылаан чемнер холумактары кылыр завод, хой чемгерер, кажаа ишти арыглаар машималар, автосуггарыкчылар бар. Ол бүгүнүң кожазында — минералдыг чемишчидилгелер-биле тарып, өстүргөн янзы-бүрү өт-сигенниг, долгандыр кажаалап каан одар шөлү турар. Хойну чүм, негаан өт-сигечниг шөлче сүрер дизе, хойну кижи дараазының кажаазының хаалгазын ажыдыптар.

Комплекстерниң ажылдакчылэры онгу беш чылдың баштайгы чылында планда айытканындан 15 хураганны хойну өстүрер деп шиитпирлээн.

Совхозтуң тудугжулары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге харыы кылдыр чаа тудугну бо чылын ажыглалга киирерин хүлээнгеннер.

Ол крайда ындыг бир чүс хире комплекстер ажылдап турар.

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА-ның корр.).

АПРЕЛЬ 17-ДЕ—ШУПТУ СУББОТНИКЧЕ

ЧАҢГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ ДЕТКЭЭН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш делегейде баштайгы социалистиг күрүнеңи үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болурупка тураскаатkан коммунистиг субботникти апрель 17-де эрттирер дугайында Москваның элээн хой бүдүрүлгелери патриотчу эгелээшкинни үндүргеп. Бо хүннерде москвачыларның эгелээшкинни чаңгыс эп-сеткилдиг деткээн митингилер бистиң республикада эртип турар.

Дүүн эртен ажыл шагы эгелээринің мурнунда Кызылдың № 3 автотранспорт бүдүрүлгезинің кызыл-булунунга чолаачылар, септекчилер, инженертехниктиг ажылдакчылар, албан-хаакчылар Москва-Сортировочная локомотив депозунуң, Владимир Ильич аттыг электромеханика, И. А. Лихачев аттыг автомобиль заводтарының болгаш Москваның өске-даа бүдүрүлгелериниң апрель 17-де коммунистиг субботник эрттирер дугайында эгелээшкинин деткиринге тураскаатkан митингиге чыглып келгеннер.

Митингиин партия организациязының секретары В. Ф. Стерехов ажыткаш, № 3 АТБ-ниң начальниги Г. М. Шамонинге сөс берген.

— Ленинчи субботникти эрттирер дээн москвачыларның эгелээшкинин түүлдүгүүнүп деткиир саналдыг мен. Бо чылгы коммунистиг субботник өзулуг күш-ажылдың байырлалы болур. XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлери совет кижилерни чаа күш-ажылчы ажыл-херектерже сорук киирип турар—деп, ол демдеглээн. — Бистиң бүдүрүлгениң ажыл-ишчилери чаңгыс кижи дег субботникче үүнүп, эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, эки шыпарлыг септелгени кылырынга долу шиитпирлиг.

— В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге тураскаатkан коммунистиг күш-ажылдың байырлалынга коллективтиң комсомолчулары болгаш аныяктары идепкейлиг киришкеш, боттарының ажылдан алган акшазын онгу беш чылдың фондузунче шилчидер — деп, комсомол организациязының секретары Михаил Макарюк чугаалаан, митингиниң киржикчилерин коммунистиг субботник хүнүнде идепкейлиг ажылдаарынче кыйгырган.

Чолаачылар бригадазының бригадири А. М. Казанцев санал бергеш, совет кижиниң амыдыралының деңнелин бедидер дугайында партияның чаа сагыш салышкынынга харыы кылдыр ук бригаданың кежигүннери онгу беш чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, ажылдың шынарын экижидерин хүлээнгенин чугаалаан. Ынчангаш күженишкиниг ажылдан турар. Күш-ажылдың байырлалының хүнүнде бригаданың чолаачы бүрүү нормазын 120 хуудан кулулатпазын хүлээнген.

Автотранспорт бүдүрүлгезинің коллективи москвачыларның эгелээшкинин чаңгыс эп-сеткилдиг деткээш, коммунистиг субботник хүнү — апрель 17-де ийи муң тонна улус ажыл-агыйының чүүктерин сөөртүр болгаш өскедаа ажылдарны кылырын дугурушкаш, беш чылдың фондузунче 900 рубльди шилчидерин шиитпирлээн.

Т. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТАРДА: чолаачылар бригадазының бригадири А. М. Казанцев (үстүнде); залда митингиниң киржикчилери.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

СЭКП ТК-ГА ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Парлалганың, телевидениениң болгаш радионуң, информация агентилдериниң удуртукчуларының чөвүлел хуралы март 16-да СЭКП ТК-га болуп эрткен. СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлерин болгаш материалдарын пропагандалазының база өөренириниң айтырыгларын ацаа чугаалажып көрген. Съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр массалыг информацияның болгаш пропаганданың органнары СЭКП Төп Комитединин Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң идип үндүрген үүлдерин болгаш сорулгаларын удуртулга болдурза чогуур деп чөвүлел хуралга онзалап демдеглээн. Съездиниң материалдарын калбаа-биле ажыглавышаан, эртемниг коммунизмниң теориязын, СЭКП-ниң төөгүлүг дуржулгазын пропагандалаарын улам ынай хөгжүдерин хандырары, марксисчи-ленинчи идеяларны болгаш принциптерин хаажык чок болгаш үндезин-барымдаалыг кылдыр камгалаары, совет кижилериң идейлиг бүзүрелин база политиктиг медерелин быжыглаарынга, оларның хой-ниити болгаш күш-ажылчы идепкейин улам ынай бедидеринге бүгү хемчег-биле идиг бээри эргежок чугула.

Социалистиг чарыштыг болгаш мурнакчы дуржулганы чыдырын, беш чылдың маадырларын көргүзерин, бүдүрүлгениң ажыктынын бедидериниң болгаш бүгү ажылдың шынарын экижидериниң айтырыгларын ажылдап кылырын экижидер талазы-биле сүмедер чөвүлел хуралга чугаалаттынган.

Съездиниң үүлдүг деп көргени, тайбың болгаш делегейниң борбаандылаан чемнер холумактары кылыр завод, хой чемгерер, кажаа ишти арыглаар машималар, автосуггарыкчылар бар. Ол бүгүнүң кожазында — минералдыг чемишчидилгелер-биле тарып, өстүргөн янзы-бүрү өт-сигенниг, долгандыр кажаалап каан одар шөлү турар. Хойну чүм, негаан өт-сигечниг шөлче сүрер дизе, хойну кижи дараазының кажаазының хаалгазын ажыдыптар.

Комплекстерниң ажылдакчылэры онгу беш чылдың баштайгы чылында планда айытканындан 15 хураганны хойну өстүрер деп шиитпирлээн.

Совхозтуң тудугжулары СЭКП-ниң XXV съездизинин шиитпирлеринге харыы кылдыр чаа тудугну бо чылын ажыглалга киирерин хүлээнгеннер.

Ол крайда ындыг бир чүс хире комплекстер ажылдап турар.

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА-ның корр.).

Чарыштың тиилекчилеринге

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун Москва хоорайга тыпсырынга тураскаатkан, партия, совет, профөвилел болгаш комсомол активиниң ажылчы чоннар коллективтериниң төлөлекчилери-биле каттышкан байырлыг хуралы марттың 17-де Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга болуп эрткен.

Ол тукту чыылганнарның адын часкаашкынының адаабиле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Н. Новиков москвачыларга тыпсын берген.

Хуралга чүве чугаалааннар москвачыларның күш-ажылын, 1975 чылдың планын болгаш шиитпир-биле беш чылдың планын чедиишкиниг күүседиринге оларның салыышкынын бедин-биле үнелээши дээш СЭКП Төп Комитединге, Совет чазакка пзин-биле өөрүн четтиргенин илереткен.

Чаа беш чылда москвачылар партияның XXV съездизинин төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш идепкейлиг болгаш соруулгаже чүткүүг ажылдаар дээрин Москваның ажылчы чоннарының мурнундан шыпзыдын турар, СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге, ВЦСПС-ке болгаш ВЛКСМ ТК-зынга байырлыг чагаланы хуралдың киржикчилери улуг сорук киришкин-биле хүлээн алган.

Хуралга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП МХК-зының бирги секретары В. В. Гришин киришкен.

* * *

1975 чылдың улус ажылагый планын хуусаа бстинде күүседири болгаш тоску беш чылды чедиишкиниг доозары дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының тиилекчилеринге СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл туктарын база тураскаал демдектерин тыпсыры республикаларда, крайларда, областарда, хоорайларда, районларда, ВЦСПС-тиң болгаш организацияларда, колхозтарда болгаш совхозтарда эгелээн. (СЭТА).

ДЕПШИЛГЕНИҢ МУРНУУ ОДУРУУНДА

◆ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниити хуралы◆

Москвага март 17-де ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чыл сапында болур ниити хуралының сессиязы ажыттынган.

Хуралдың президиумунда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров, Эртемнер академиязының президиум кежигүннери, чурттуң улуг-улуг эртем төптериниң удуртукчулары.

Хуралды ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи акамемик А. П. Александров ажыткан. Бистиң бо ниити хуралывыс СЭКП-ниң XXV съездизинин соонда эртип турар. Ооң төөгүлүг шиитпирлери совет улустуң, бүгү чурттуң амыдыралында улуг рольлу ойнаар деп, ол чугаалаан. Ол шиитпирлер Эртемнер академиязының ажылынга база дорт хамаарылганыг. Бистер бирги эдилчегде чуртка эртем шинчилелдерин углап-башкарар талазы-биле академияның ажылын сайзырацгайжыдарын коор, эртем шинчилелдериниң ажыктыг чоруун улгаттырарынын болгаш эртемниң чедиишкиннерин бүдүрүлгеге ажыглаарын шапкынчыдарының айтырыгларын чугаалажын коор ужурлуг бис. Ол сорулга-биле Эртемнер академиязының тускай ниити хуралын май айда чыылдырар деп шиитпирлээн. СЭКП-ниң XXV съездизинин совет эртемниң мурнунга салган сорулгаларын чедиишкиниг күүседириниң талазы-биле академияның ажылдап кылган хемчеглерин ол хуралга чугаалашкаш, бадылаар апаар бис.

А. П. Александров академияның ажылының чамдык айтырыгларынга доктаагаш, чугаалаайы болза: СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылган илеткелинде бистиң чурттуң буруңгаар хөгжүрүнге эртем шинчилелдериниң улуг ролюн онзалап демдеглээн. Ооң-биле чергелештир Эртемнер академиязы болгаш эртем албан чөлдери боттарының ажылдарының түңнелдерин үлетпүрге ам-даа шүүшпеп дамчыдыр, оларны ажыглап эгелээриниң үеэнин узамдыктырып турарын база демдеглээн болгай. Эртемниң болгаш техниканың янзы-бүрү адырларының талазы-биле холбаштырган планнарны ажылдан кылырынга эртем албан чөлериниң чугула ролюн Отчёт илеткелде база онзалап демдеглээн.

Эртемнер академиязы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Эртем болгаш техника талазы-биле күрүне комитеди, ССРЭ-ниң Күрпланы-биле кады бо талазы-биле ажылды кылып турарын президент уламчылап чугаалаан. Чижээлээрге, чоокта чаа бир чугула документини — эртемниң болгаш техниканың чамдык адырларын 1990 чылга чедир хөгжүдериниң угланыышкыннарын белеткеп кылган. Бистер академияны бүгү чуртта кыдынып турар эртем шинчилел ажылдарын углап-баштаарының доктаамал ажылдаар төвү болдурар ужурлуг бис. Эң-не янзы-бүрү адырларга боттуг ужур-дузалыг эң чугула айтырыгларны шиитпирлежиринге үлетпүрүүн специалистерин эртемленнер хаара туткан турар ужурлуг.

Ооң соонда президент совет эртемленнерин эң кол чедиишкиннеринге доктаагаш, планнаалкынның шынарлыг болуру ажылдарының түңнелдеринге салдарлыг болуруп демдеглээн. Ол космос делегемин өөренин, шинчидээринге, эң ылангыя ындыг шинчилел ажылдарын улус ажыл-агыйының соруулгаларына ажыглаарына чедиишкиннерин демдеглээн, башкартынар термоядро болуушкынарын чедин алырының талазы-биле түңнелдерни белин-биле үнелээн. Оратор болунуң чугаазының хой кезиин академияның организастыг ажылынын чаа түүлдеринге тураскаатkан.

Бистер шаандан бээр турып келген чаңчылды өзугаар ниитилел болгаш бойдус эртемнериниң талазы-биле академияның эң дээди шаңналдарын алган эртемленнерге — чылдың лауреаттарына өзулал кылып, байыр чедирер болгай бис—деп, А. П. Александров чугаалаан. Карл Маркс аттыг алдын медальды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловка тыпсыр дээнин ол дыннаткан.

Ол ыпкаш делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы Жак Дюклога ол бедик шаңналды база тывыскан. Чыылганнар аңаа тураскаадын, минута иштинде турып өзулал кылган.

Эртемнер академиязының президентизи хуралдың киржикчилери үргүлчүлеңдиг адын часкаш турда эш М. А. Сусловка Карл Маркс аттыг алдын медальды тывыскан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов «Бистин үевис — марксизм-ленинизмниң тиилелгелериниң үеэ» деп илеткелди кылган.

Ажылтын аңгының гениалдыг башкызы болгаш баштыңчызы, коммунизм дугайында эртемнин үндезилекчизи — Карл Маркс аттыг алдын медальды аңаа тывысканы дээш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президиумунга ол изиг өөрүн четтиргенин илереткен.

Бо шаңналды бистиң чуртка доктаалын тургускан чорук марксизмни чогаадыкчы өзу-биле сайзырангайжыдарының чаңгыс аай угланыышкынының болгаш марксисчи-ленинчи идеяларын ужур-дузазының улам улгадын турарынын херечизи-дир деп, оратор чугаалаан.

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнде биладингир хой санныг социал өөредилгелериң кайызы-даа ниитилел хөгжүлдезиннге революстуг өзу-биле салдар чедирериниң ханыының талазы-биле марксизм-ленинизм-биле черле деңнежип шыдавас деп, илеткелчи үргүлчүлээн. Ол дээрге дүрүм өзугаар чорук-тур: марксизм-ленинизм болза, эртемниң шыңгыы, бедик утка-ыыларын революстуг өзу-биле тудуш холбаштырып, ымыдыралдың, социал депшилгениң боттуг негелдерлерге эң долузу-биле харылавышаан, амгы үе-чадаының эп-не мурнакчы аңгызы—ажылчын аңгының ниитилелди молчүгрел-дарлалдан хостаары дээш, социализм болгаш коммунизм дээш демиселинге эң күчүлүг чепсек боон турар.

Капитализмни бүгү-ле— экономика, социал болгаш политика талазы-биле анализтеп шинчилээш, Маркс биле Энгельстин социалистиг ниитилелдиң тургузукчузу — пролетариаттың бүгү делегейге төөгүлүг ролюн тодаратканы оларның кижи төрелгетенниң мурнунга олум чок ачы-хавыяазы болганын Ленин үнелеп көрген. К. Маркс биле Ф. Энгельс ниитилел тургузуунун талазы-биле угаан-бодалга улуг эргилдеин кылып, ажылчын аңгының эртем өзузу-биле туруштуг, материалистиг, революстуг мировоззреннезиниң чайгылыш чок үндезиннерин салганнар.

Маркстың болгаш Энгельстин чүгле гениалдыг эртемленнер эвес боон турганын М. А. Суслов база демдеглээн. Олар ооң-биле кады делегей пролетариадының баштыңчылары база боон турганнар. Олар эртем-билигин «революстуг күш деп состүн эң ханы утказын илереткен боттуг үүүл» кылдыр көрбүшаан, ажылчын аңгыны ындыг революстуг өөредиг-биле чепсеглеп, пролетариаттың политиктиг организастаашкынының эң чугула принциптерин ажылдап кылганнар. Революстуг теорияны ажылчынарның массалыг шимчээшкининиң практиказы-биле холбаштырарының оруктарын коммунизм дугайында эртемниң үндезилекчилери база айытканнар.

Капитализмни дүжүр октаарынга болгаш коммунистиг ниитилелди тургузарынга ажылчын аңгының бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазының дугайында Маркс биле Энгельстиң өөредиинин гениалдыын болгаш шынныын, чогум-на ажылчын аңгы дээрге, ниитилел депшилгезинге эп-не мурнакчы, эп-не революсчу күш болур дугайында оларның түңнелдерин бүгү делегейиин дараазында үе-чадаларын чаа, маргыжар аргажок күш-биле бадыткаан.

М. А. Суслов социализм болгаш коммунизм дугайында марксисчи-ленинчи өөредигни улам сайзырангайжыларынга В. И. Ленинниң киргген үлүүвүн дугайын чугаалаан. мынча дээн: ленинизм—ол дээрге, империализмниң болгаш пролетар революцияларының үеэнин, колониализмниң буурап дужериниң болгаш национал-хосталга дээш шимчээшкиннериниң үеэнин, капитализмден социализмче болгаш коммунистиг ниитилелди тургузарынче кижи төрелгетенниң шилчин кирер үеэнин марксизми-дир дээрзин төөгүүнүң амгы үеде бүгү-ле дуржулгазы маргылдаа чок кыдыр бадыткаан.

Чогум-на ынчангаш меңгеде дириг, революстуг, соксаал чок хөгжүп турар, эртемниг коммунистиг мировоззрение бистиң үевисте Маркстың болгаш Энгельстин өөредиинин база хөрээнин гениалдыг уламчылакчызы— Ленинин адыбиле чарылбас, холбаалыг болуп турар болгаш эрге өзугаар марксизм-ленинизм деп адаттырып турар. XX чүс чылдың эгезинден бээр марксизмни ленинизмден дашкаар, ленинизмден аңгылай, марксисчи мировоззреннеңиң эртине-байлаанга улуг Ленинниң киргген бүгү үүлдери чокка болаар арга чок.

Россияга социалистиг революция кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үени — капитализмден социализмче бүгү делегей масштавынга шилчилгенин үеэин ажыткан дээрзинин дугайында Ленинниң түңнели бүрүнү-биле бадыткаттынган.

Империализм үеэнде экономиктиг болгаш политиктиг чорудээлериниң эп-не чидиглеинир, социал болгаш национал мөлчүгделдиң бүгү хевирлериниң күштелир дээрзиниң дугайында Ленинниң түңнели бүгү күштүү-биле бадыткаттынган. Бистиң үевисте капитализмниң кол чөленгинин черлери капиталистиг системаны хаара туткан ниити кризистиң улам-на чидиглеппишкиннериде турар.

Делегейниң революстуг чорудулгазы доктаадыр арга чок оккур бурунгаар чоруп, ооң хемчээлдери улам-на калбаа-биле ажыттынып турар. Бистиң үевисте делегей социализми — төөгүлүг боттуг үүл дээрзиниң дугайында марксисчи-ленинчи түңнелди М. А. Суслов тодаргай фактылар-биле бадыткавышаан, делегейниң революстуг чорудулгазының хөгжүлдезинин күчүлүг базазы болза социализмни болгаш коммунизмни тургузуп турар чурттар, бирги эдилчегде Совет Эвилели болур деп демдеглээн.

Бистин партиявыс бодунуң бүгү-ле төөгүлүг будүрүүшкүннеринге улуг марксисчи-ленинчи өөредигни өскерлиг чок удуртулга болдуруп келген болгаш удуртулга болдуруп турар деп оратор уламчылаан. Чогум-на марксизм-ленинизмге, ооң принциптеринге шынчы чорук коммунизмче шимчээшкининиң үе-чада бүрүзүвде чурттуң мурнунга тургустунуп турар нарын айтырыгларны шын шиитпирлээринин, үеэнин чорулдээлин болуушкуннарының будулгаазынынга шын уг-шигни тыварынын, пролетаржы

(Төнчүзү 3-кү арында).

ТУКТУ ТЫВЫСКАН

1975 чылдың IV кварталында Бүгү-эвилел социалистиг чарыжында тиилекчи болган «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективиниге ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүүнүң министерствозунуң болгаш тудуг, тудуг материалдар үлетпүрүүн ажылдакчыларының профөвилел Төп Комитединин шилчиир Кызыл тугун тыпсырынга тураскаатkан байырлыг митинг дүүн Ак-Довурак хоорайның Культура ордузунга болган.

ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүүн министрининиң оралакчызы Александр Яковлевич Анилов шилчиир Кызыл тукту будүрүлгениң мурнакчыларынга тывыскаш, моон соңгаарты чедиишкиннерни коллективке күзээн.

Ацаа БелАЗ-540-ниң чолаачызы Ю. Яковлев, арыглал фабриказында дерилгелер машинизи Д. Оржак, бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтың улуг технологу А. Писаревский, рудниктиң слесарь-эмтекчизи Ф. Доможаков олар төрээн партиязының съездизинин шиитпирлеринге улам сорук кирип, эки шыпарлыг даг-дүгүн хойну будүрер дээш чарышче эш-өөрүн кыйгырып, Коммунистиг партияга, Совет чазакка өөрүн четтиргенин илереткеннер.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың директору В. Ухов чүве чугаалааш, коллектив ийнги эдилчегиниң күчүзүн чогуур хуусаадан эрте шиңгээдип алыр болгаш онгу беш чылдың баштайгы ийи чылының планын 1977 чылдың ноябрь 7-де күүседирин хүлээнгенин дыңнаткан.

Байырлыг хуралга республиканың ажылчы чонунга комбинат коллективиниң кыйгырыын хүлээп алган.

Х. МОНГУШ.

ДЕЛЕГАТТАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГАЛАР

ЧАДААНА. СЭКП-ниң XXV съездизинин делегады, Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң директору Тимофей Күзекеевич Пичен-оол Москвадан улуг өөрүшкүлүг эвес чаныс келгеш-ле болунуң совхозунуң девискэрин эргип, малчыннарга баргаш, оларның амыр-менди-зин айтырып, съездиниң дугайын чугаалаан берип, Хайыраканы болгаш Хөндергей суурларының чурттакчы чоннары-биле солун ужуражыышкыннарны кылгылаан.

«Март 11-де кежээкиниң 7 шакта клубка СЭКП-ниң XXV съездизинин делегады Т. К. Пичен-оол-биле ужуражылга болур» деп чарлалды Хөндергей суурунуң чурттакчылары помчаштыг, ол үеин четтикпейн манап турганнар. Чүге дээрге хөндергейжилер, бүгү совет чоп-биле бир дөмей, төрээн партиязының съездизинин материалдарын, ылаңгыя СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң «СЭКП Төп Комитединиң Отчёду болгаш ниитики база даштыкы политика талазыбиле партияның эдилчеглиг сорулгалары» деп бүгү тала-биле ынализтиг, делегеңгей илеткелин радиодан дыңнап, солунардан бирдеп бирээ чокка помчуп, таныжып турганнар.

Партияның делегей ужурдузалыг, төөгүлүг XXV съездизинин делегады-биле ужуражыр деп чүве кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин хайжири-биле делегатка соңгааны дээш Тывамның коммунистеринге, тудугжу эш-өөрүм силерге өөрүп четтиришкиниг эң чылыг сестерин өргүдүм — деп, Августа Ивановна чугаалаан. Съездиге СЭКП-ниң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы Төп Комитеттиң Отчёттуг илеткелинде партияның ниитики болгаш даштыкы политиказының чамдык айтырыгларынга делегат доктаап, ону съездиниң делегаттары ныктырын турган. Кежээкиниң 7 шак четпээнде клубту улус долдур олурупкан.

Ужуражылга айыткан шагында эгелээн.

Чон ортузунга партияның политиказын тайылбырлаар талазы-биле мергежилдиг, удуртур ажылдарга хой чылдарда ажылдап келген, хоочун коммунист Пичен-оол съездиниң делегаттарчы улуг хүндүткел-биле уткуп, хүлээп алганын болгаш СЭКП-ниң XXV съездизинин ажылы канчаар эгелээнин тодаргайыбиле чугаалай бээрге, кижиниң караанга Москва, Кремльдиң Съездилер ордузу көстүп келген ышкаш кылдыр сагындыр чорду.

Съездиниң ажылынга киришкеш көрген, билгенин изии-биле деткээнин чугаалаан.

— Тудугжу кижи болганымда, съездиге алдарлыг тудугжу Н. А. Злобиниң чугаазын аажок сонуургадым. Ооң бригадазының кылган тудугдары «коичут эки», «эки» демдектер-биле хүлээттинин турар болгаш ажылдың шынарынче олар кол кичээнгейни угландырып турар—деп, делегат чугаалааш, ол чаа арганы бистиң тудугларга улам дүрген шиңгээдип чонунга чугаалап берикээнин делегаттың арын-шырайында көстүп турар өөрүшкүзүнден ылдын. Барык 2 шак ажыг үе иштинде съездиниң материалдарын чонга билдингир болгаш тода кылдыр чугаалап келирге залда олурганнар, кандыг-ла бир солун концерт көрген ышкаш ыыт-шимээн чок, улуг сонуургал-биле дыңнаан.

Ооң ол чугаазы чүгле солун болган эвес, а чылганнарның төрээн партиязынга ынаан улам хайныктырын, съездиниң материалдарын чон ортузунга канчаар тайылбырлаарынга пропагандистерге методиктиг дуза болган.

О. ДУЛУШ.

* * *

КЫЗЫЛ. «Кызыл тудуг» эргелелиниң клубунга тудугжулар СЭКП-ниң XXV съездизинин делегады, бригадир Августа Ивановна Ельшова-биле ужурашкан. Партияның XXV съездизинин хүннеринде найысылалдың тудугжуларының кызымак ажыл-ижинин дугайында чугаалааш, партбюро секретары эш Сухачев А. И. Ельшовага сөс берген.

Бөдүүн ажылчын хөрээжен тудугжу мени коммунистерниң улуг шуулганынга кирген-ле ышкаш, делегатка ыраажылаарын, ол аныяктарын, ол ниитилелдиг ажылдарын, ол ажылдарын, ол ажылдарын, ол

«Шиитпирлерниң күүселдезин хынаарынга чугула чер улусчу контрольдуң органнарынга хамааржыр. Партия организациялары оларның арга-шинээлерин эки ажыглаар, даанган хүлээлгелерин күүседиринге оларга идиг бээр ужурлуг.»

(Партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинден).

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

ЭРЗИН. Районуң улусчу контроль комитединиң хурадынга амыдырал хандырылга комбинадында саң-хөө чурумун болгаш учёт-отчётту хажыдып турар дугайында айтырыгны сайгарып көргеш. Комбинатта саң-хөө айтырымыче, учёт-отчётче чогуур кичээнгейни салбайн турар дээрзин доктаалда айыткан. Бухгалтер учёдунуң тус-тус дептерлери, ылаңгыя саналыгла дептери долдур бижиттинмейн турар, ооң уламындан комбинаттың организациялардан алыр-даа, бээрдаа өрелерин тодарадыры берге. Даараан хептериниң өртээн улгаттырып садып турганы база илерээн. Вельвет чүвүрүүн өртээ 17 рубль 13 көпеек гурда, ону 21 рубль 34 көпеекке садып, өртек тургузарының чурумун каржызы-биле хажыдып турган. Комбинаттың удуртукчулары карак чаар, күрүне мегелээр, меге отчёт бээр чоруктуг база болдуруп турган. 1975 чылдың сентябрь айда планын 82,3 хуу, октябрь айның планын 75,1 хуу күүсеткеш, ону 100 база 103,4 хууларга күүсеткен кылдыр отчётка киирип, ол ийи ай иштинде 1821 рубльди планга немей бижээн.

Бүдүрүүгеге эргежок чугула ворка, ак-көк дилги, кролик кештерин, ховар пестерни болгаш өске-даа бараанларны ацаа ажыглавайн, ийи-чаңгыс кижилерге садып турган фактылар база бар. Комбинатта учёт-отчётту багай тургузуп, удуртулганы кошкатканы дээш, план күүселдезинге хоозун немей бижилге кылып, күрүне мегелеп, ховар материалдарны чашкаанап, таныш-коруштериниге садын турганы дээш амыдырал хандырылга комбинадының директору И. Х. Декиншоолга комитет акына торгаалын онаган.

ТУРАН. 1975 чылдың IV кварталында күрүнеге сүт садарының планын «Хадын» колхозунуң күүсеткениниң дугайында ооң удуртукчулары хоозун немей бижилге кылып турган айтырыгны Бин-Хем районнуң улусчу контроль комитеди чугаалашкан.

Колхоз баштаар чери, ооң даргазы эш А. А. Тыхеев күрүнеге сүт садарының план күүселдезиниң айтырымына бодунуң ажыл-агыйжы эвес чоруун чажырар еорулга-биле карак чаарының оруунче кирген. Колхозчулардан 290 кг 750 гр саржагны (бир килограммны 31 кг комбикорм биле) 8 т 840 кг комбикормга орнап садын алган. Үстүнде айыткан саржагны Кызылдың сүт комбинадынга дужаагаш, ону 7245 кг сүт кылдыр шилчиткеш, күрүне планына колхозтуң бүдүрген суду кылдыр киирген. Мындыг шын эвес чүүлдү кылза-даа колхоз чылплатын дөмей-ле күүсетпээн, күрүнеге 482 центнер сүттү чедир бербээн.

Сүт бүдүрериң болгаш ону күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле боттуг хемчеглерни ап база моон соңгаар ындыг фактыларны болдурбазын азааның барымдаалаш, колхоз баштаар чериниң даргазы эш А. А. Тыхеевти, кол зоотехник И. В. Питкевичиин сагындырган.

МУГУР-АКСЫ. Районнуң тудуг-сентелге участогунуң тудуг материалдарын хүлээп ап, ажаан, камнап база ажыглап турарының дугайында айтырыгны Моңгун-Тайга районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажын көргеш. Районнуң тудуг-сентелге участогу боттарының мурнунда салдыңган планныг онаалгаларын эрткен чылын күүсеткен.

Кылдыңган ажылдар-биле чергелештир участоктуң ажылында хөй четпестер бары хыналдадан илерээн. «Тыва септелге-тудуг» трестиң эрткен чылын база бо чылдың февраль айга чедир Мугур-Аксының септелге-тудуг участогунче үүдүрүп чоруткан тудуг материалдарындан 14,4 кубометр тудуг ыяжының сорту кудулап, стандартка дүүшпес болган, 8 муң кезек түүйбү, 330 кезек шифер, 150 дөрбелчин метр соңга шилп кайы-хамаан чок үүдүрүп, дужүргениниң буступ, ажыглаттынар арга чок кылдыр үрелгеш хыналдадан илерээн. Ында цемент, түүйбү, дилиг материалдары, соңга, эжик блоктары, будуктар чадагай черде чыдар, көрүп хайгаараар кижи чок болганындан оор алыр фактылар база бар. Айыттынган четпестерни эдер талазы-биле тодаргай дарый хемчеглерни алырын сентелге-тудуг участогунуң начальниги эш К. Доңгакка комитет дааскан.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Районнуң ажыл-агыйларында бода малдың кыштаглаашкынының, сүт-бараан фермаларының санитарлыг байдалының, бүдүрүп база күрүнеге садып турар сүттүң шынарының дугайында айтырыгны Барыын-Хемчиктиң улусчу контроль комитединге чугаалашкан. Мал чеминиң чарыгдалында камналга багай, ында кандыгдаа учёт чок, чемнерни нормадан ажыр чарыгдап, бодуун чемнерни малга ылбырадып, болбаазырадып бербейн турар. Фермаларда чем болбаазырадыр термохимиктиг хереклеедер четче ажыглаттынмайн турар. Белеткээн чемниң шынары база ындыг-да эки эвес, ында ямзы-бүрү холумактар эвээш.

Чем каар деспилер чедиштезинден чем чидириглиг болуп, мал довурак, хар-биле холуй базып, хөй кезини каан турар.

Чамдык ажыл-агыйларда байдал дүвүренчиг. Чижээ, «Барлык» совхозтуң Адыр-Мажалык фермазында инек кажаазының канализациязы ажылдавас, инектериниң өдээн кочал-биле үзүп үндүрүп турар. Кажаалар ишти хирлиг, өл-шык болганындан бүдүрүп турар сүттүң шынары куду. Бо совхоз февраль айда бүгү сүдүн 3-кү болукке дужаагаан. «Барлык», «Хемчик» совхозтар өзөөн ажыкчыг сүттү дужаап турганнар (кышкы үеде), харын-даа чамдык таварылгада сүт хүлээп алыр чер ажаан сүттү дедир эгидин турган фактылар бар. Үстүнде четпестерни чайладыры-биле дарый хемчегаер алырын совхозтар директорларынга комитет дааскан.

«Латвиа ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулга дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында масса ортузунга ажылдап база улусчу контрольдуң кол өзээ болуп турар бөлүктерге болгаш постуларже опза кичээнгей салырын чугулаан айыткан.

Районнуң партия организациязының удуртулгалы-биле ажылдавышаан улусчу контроль комитеди ол айтыышкынны удуртулга болдургап. Бисте 800 ажыг кижи улусчу контролёрга соңгуткан. Олар 55 бөлүкте болгаш 43 постуда хаара туттунган. Оларның чартыктан хөй кезии ажылчыннар болгаш колхозчулар.

«Кызыл тараачын» совхозта партия комитеди болгаш эге организациялары бөлүктерге болгаш постуларга удуртулганы экижиткен. Ында беш бөлүкте 75 контролёр хаара туттунган. Олар шупту бүдүрүлгениң мурнакчылары. Партком хайгыылчыларның өгелээшкиннерин доктаамал деткип, оларның кичээнгейин юдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чугула участоктарынче угландырган. Ооң ачызында хайгыылчыларның ажылы идепкейжээн. Бүдүрүлгениң курлавырларын тып, ажыглаар, камналга чурумун күштелдирер, ажыл-агыйжы эвес болгаш тотчеглекчи чорукту болдурбас дээш эрткен чылын алээн ажылды контролёрлар чоруткан. Ажыл шагын чоп ажыглаар талазы-биле ажыл экижээн, күш-ажылдың сатылга-чурумун үрээр чоруктар эвээжээн. Кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талабиле тоску беш чыл планын «Кызыл тараачын» совхозтуң хуусаа бетинде күүседиринге планныг онаалгаларын бин-хемчилериниң чедишкиннерлиг күүсеткениниң улусчу контролёрларның киргген үүү биче эвес. Ылаңгыя планныг онаалгалар күүселдезин доктаамал контрольга алган. Ынчалза-даа чамдык коллективтерниң удуртукчулары ямзы-бүрү чылдак хаа, план күүселдезиниң талазы-биле дээштиг хемчеглер албаан. Ындыг коллективторде күш-ажылды четпес организастап ажыл-агыйжы эвес чоруктуң фактылары турган.

Ындыг таварылгаларда улусчу контроль комитеди болгаш болүктери планнарның күүсеттинмээвиниң чылдагаанын анализтеп, албан-дужаалдыг кижилерден негелдеп бедидип, ол айтырыгны болдуңуң хуралдарынга сайгарып көрүп турар. Партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының мурнунга айтырыгларны тургузуп келген.

Күрүне отчёдунга мегелеп немей бижилге кылып, карак ажыттап, хажыдышкыннар кылганының дугайында фактыларны эрткен чылын белин элээн каш удаа чугаалашкан. Ылаңгыя хлеб заводунуң тудуунга, көжүп чоруур № 957 мехколоннаның чылдылга хоолайларының септелгезинге болгаш өске-даа ажылдарга «Тыва септелге-тудуг» трестиң септелге-тудуг участогунуң, ол ышкаш ажылчыннар саныңга Туранның мяш белеткел пунктузунуң мегелел немей бижилгелер кылып, ол дээш шын эвес шаңнал акшазы алганының дугайында айтырыгларны база сайгарган. «Өөк» совхозта ажылчын кооперациязында бараан саарылгазының планының күүселдезинге мегелеп немей бижилге кылганы база илерээн.

Ам мал кыштаглаашкынының берге, харыысалгалыг үезинде улусчу контролёрларның кылыр ажылы хөй. Мал чеминиң шын чарыгдалы, ону болбаазырадып бээриниң мурнакчы аргаларын ажыглаан турары ышкаш ажылдарга хүн бүрүнүң контролюн күштелдирери чугула.

Бисте продукцияның, ылаңгыя тудутуңуң шынары ам-даа чогуур деңнелге четпес. Хлеб-булочка кылыгларының шынары багай. Продукцияны үрей кылыр, куду шынарлыг кылыгтар бүдүрер чоруктар районда чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында, Туранның мяш белеткээр пунктузунда ам-даа бар. Көжүп чоруур № 957 мехколонна, «Тыва септелге-тудуг» трестиң септелге-тудуг участогунуң чижектиг организацияларда ажылды үрей кылыр чоруктар эвээш эвес. Ооң уламындан күрүнениң хөй түүнүт акша-көрөңгизи ону катап эде кылырына чарыгдаттынып турар. Ынчаңгаш улусчу контроль болүктери болгаш постулары продукцияның шынарын доктаамал контрольдаар сорулганы салган.

Ынчалза-даа чоруткан чамдык хыналдалар ханы болгаш дээштиг эвес болган. Чижээ, «Шивилит» совхозтуң дирекциязы, ында партия организациязы улусчу контролёрларның ажылынга боттуг дуза чедирбейн, олар-биле сырый харылзаа чок ажылдап келген. Совхоз эрткен чылын бүдүрүлге планнарын күүсетпээн, малдың өлүп-хорааны хөй, кыштаглаашкынны четпес организастаан.

«Тыва септелге-тудуг» трестиң септелге-тудуг участогунда улусчу контролёрларның ажылы ооп база дээре эвес. Бо коллективте күш-ажылды дыка четпес организастаан. Тудуг материалдарын ажыл-агыйжы эвес чарыгдап турар. Ол ышкаш күрүне отчёдунга мегелеп немей бижилге кылыр чоруктар илерээн. Туранның аңныыр-тывыш ажыл-агыйында, «Өөк» совхозтуң ажылчын кооперациязында, көжүп чоруур № 957 мехколоннада, коммунал бүдүрүлгелер комбинадында болгаш өске-даа чамдык коллективтерде улусчу контроль бөлүктериниң ажылынга ында удуртукчулар боттуг дуваны чедирбейн турар.

Улусчу контролёрларның алдар-хүндүзүн бедидер, оларның ажылын бүгү талалыг деткиир, оларны соңгаан күш-ажылчы коллективтериниң мурнунга харыысалгазын бедидер сорулга туруп турар. Улусчу контроль белүү, пост бүрүзү чылда бирден эвээш эвес удаа болунуң ажыл-чорудулгазының дугайын ажылчы чоннар коллективтеринге информастаан турарын чедиңгиир. Контроль ажылын улам сайыраңгайжыдып, ооң дээштинин бедидер, оларның күүзүн эң чугула участоктарже моонгээр, СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге оларның идепкейин бедидер талазы-биле моон соңгаар-да улам күүсеннишкиниг ажылдаар апаар.

Л. ШУТОВ,
Бин-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

ИДЕПКЕЙИН БЕДИТПИШААН

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

«Сүт-Хөл» совхозта улусчу контроль бөлүү болгаш албан-организацияларда постулар боттарының ажылын план ёзугаар чорудуп, ооң дээштинин чедип алырынче контролёрларның күжүн мөөңнээн. Бо ажылды олар активчилер-биле база Сүт-Хөл кодээ Советтиң депутаттары-биле бир демнит чорудун турар.

Магазиннерге болгаш столоваяга, хлеб быжырар черге, складтарга, эмнелгеге болгаш ортумак школага хыналдаларны элээн каш удаа чоруткан. Оларның түүнелдерин партия хуралынга, Кодээ Советтиң сессиязынга чугаалажын, үндүрген шиитпирлериниң күүселдези дээш боттуг ажылдар кылдыңган.

Чижээ, Сүт-Аксы ортумак школазының столоваязынга хыналда чоруткан аш-чем продуктуларын камналга чок чарыгдап, чемни нормадан ажыр кылгаш-да хүн бүрүде 40 кг Хире аш-чем, хлеб аймаавың артынчызын топ турарын илереткен. Столоваяның саңитарлыг байдалы база куду деңнелде болгаын контролёрлар ийи-даа удаа хыналда чоруткан илередип, айтырыгны шыңгыы тургускан. Ол ышкаш ында ерт айылынга удур хемчеглерни ап турары четпес. Бо бүгүү школаның дирекциязынга сагындырган соонда байдал экижээн. Аъшчем продуктуларын артыкка чарыгдаар чоруктар ам соксаан. Хлеб быжырар черниң, «Челөөш» деп аъш-чем магазинниң санитарлыг байдалын ажылчын кооперациязының баштаар черинің хуралынга чугаалашкаш, хемчээн алган.

Улусчу контролёрлар Кара-Чыраа сүт-бараан фермазынга хыналданы база чорудуп, чамдык четпестерни илереткеш, салбыр баштаар черинге болгаш дирекцияга дыңнаткан. Ооң түүнелдерин ёзугаар хемчег алган соонда ферманың ажыл-агыйының байдалы экижээн. Аңаа автолавка барбайн турганындан хереглелдиң чугула барааннарын садып алыр дээш саанчылар ыңай-бээр чорукка хөй үе-шакты үндүрүп турган. Бо талазы-биле саналын контролёрлар Сүт-Хөлдүң ажылчын кооперациязының баштаар черинге киргген соонда база-ла хемчеглер адыңган. Фермага аъш-чем болгаш хүн бүрүүн чүүгүа хереглел барааннарын доктаамал чедирип, садыглап турар апарган.

Совхозтуң ямзы-бүрү участоктарынга ажылдавышаан, улусчу контролёрлар ажылишчи бедик коргузүглерни чедип алырынга, четпестерни чайладырынга үлүүн киирип турар. Олар коллективтиң эң эки кижилери, социалистиг өнчүүнүң идепкейлиг камгалакчылары-дыр. Ылаңгыя Агарган Ооржак, Хүр-оол Ондар, Бурумчал Моңгуш, Алдандай Хоналыг, Владимир Бүрбү олар ышкаш контролёрлар хөй-ниитиниң хереэнге ак сеткилдиг чоруктуң үлегериң коргузүп турар.

Х. БОРБАЙ-ООЛ,
улусчу контроль бөлүүнүң даргазы.

КЕЗЕЭДЕ ТУРУЖУНДА

Цехче кирип оро, чап чаа кылайтыр чүн каан шаланы, холунда демир-хууң туткан улгалы бергеи хереэжеи кижини эскерип кагдыыс. Зоя Егоровна Родыгина ол болду. Ону мында шупту эки билир, хүндүлээр. Кызылдың электростанциязынга он чеди чыл ажылдаан келген. Суг сордурар насостар машинизинге он үш чыл ажылдааш, пенсияже үнзе-даа бодунуң коллективинде хайныыкан иште киришиишаан. Соолгу дорт ылда Зоя Егоровна аштакчылап ажылдал турар. Болунуң-даа, хөй-ниитиниң-даа ажылынга бердинген, кулаа дыңнаңгыр, караа көрүнгүр активчилериниң бирээзи. Зоя Егоровна бистербиле мөөдилешкеш, цехтерже кирер эжик аксында аскан улусчу контрольдуң коргузуг самбыразының чаңынга доктаай бергеи:

— Рейдилерни, хыналдаларны ажылдың кайы-даа учаб-токтарынга кылыр бис. Илерээн четпестерни дээштиг состер-биле соңгалап, чуруккa тырттырган база бурууладып турар. Бо чорук контрольдуң дээштиг, бистиң ажылывысты пептерениг боллуурарынга идитни берген—дей-дир.

Чүгле план күүселдези дээш эвес, харын кампалга, ажылдың ажыктыы, шынары дээш туржуп, курлавырларны дилеп ажыглалга киирериче эш-оорун кодуреріп Зоя Егоровна болунуң кол сорулгазы деп билип чоруур. Бо коллектив чүгле пайысылалды эвес, а бүгү республиканы электроэнергиябиле хандырар болганда ажылдың бүгү-ле участоктарын хайгыылчылар соңуурган турар.

Найыралдыг коллективтиң күш-ажылчы коргузүглери багай эвес. Эрткен чылын республиканың болгаш Кызыл хоорайның бүдүрүлгелериниң аразында чарышка шаңналдыг черни эалээн. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бо чылдың баштайгы ийи айларында чылыг энергиязын 8 катап хөйнү ажылдап үндүрген. Эрткен ийи ай иштинде 720 муң киловатт-шак - электроэнергияны ажылдап, планны ажыр күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 3,6 катап бедээн. Бодунуң хереглелинге 104 муң киловатт-шак электроэнергияны камнап алган.

Черле ынчаш камналга болгаш хумагалыг чорук талазы-биле айтырыг улусчу контролёрларның кичээнгейин хаара тудуп турары билдингир.

Тываның электри четкилериниде улусчу котролёрларга 43 кижи соңгуткан. Оларның хөй кезии коллективтиң хоочуннары, мурнакчылар. Хайгыылчыларның иштинде Зоя Егоровна Родыгинаны улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы Мэрия Акимовна Сокоренко опзалап мактаар болду.

— Коммунистиг күш-ажылдың шалынчызы. Эки ажылдакчы, идепкейлиг хөй-ниитиг. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга болган партияның Кызыл хооркомунуң кежигүнүнге моөң мурнунда ол соңгудуп турган—дей-дир.

Кол бөлүктүң бюрозу ямзы-бүрү хыналдаларга, рейдилерге бүгү контролёрларны киирштирип, контрольдуң дээштин дээш ажылды күштелдиргеи. Бодунуң киржилгези-биле кылдыңган ажылдың дугайын соңуургадырын Зоя Егоровнадан диледнвис.

— Коллективтиң кайы-даа участоктарынче бисти чорудар. Ылаңгыя уруглар садының, столоваяның ажылын, транспорттуң орукка чоруурунуң бижиин доллуруп турары чижектиг ажылдарны бо чылдың эгезинден бээр колдуунда хынаштым—деп, ол чугаалады.

Ылаңгыя столовая ажылы Зоя Егоровнаның кичээнгейин хаара туткан. Анаа хыналданы ийи удаа чоруткан. Чамдыкта аъш-чемни шынар чок белеткеп, котлета ышкаш чемперге эттиг нормазыйдан эвээшти чарыгдап турганын ол илереткен. Ооң түүнелдериниң дугайында материалларны Столоваялар болгаш рестораннар трезвиче чоокта чаа чоруткан. Ол ышкаш Зоя Егоровна № 12 садикке хыналда кылгаш, ында хөп бээр чер ажылдакчызы дулаглалын чажырары-биле ак чоорганнарны ортузундан оргаш, санын чедирип ап турганын илереткеп. Хыналданың түүнелин кол бөлүктүң уралынга сайгарган болгаш буруулуг кижиге төледир деп шиитпирлээн.

План күүсетпейн турда шаңнал акшазын чолаачыларга долузу-биле төлеп турар дугайында медээ ажылчыннардан кирген. Зоя Егоровна электромонтёр Владимир Каблуковбиле кады ону хынан көргеп. Медээ колдуунда бадыктаттынмаан. Ажыл телевирин, командировка акшазын төлеп турары колдуунда шын болган. Бо чижектиг хыналдаларга, рейдилерге Зоя Егоровна хөй удаа киришкен.

Улусчу контролёрлар—чүгле хайгыылчылар эвес, харын бедик бүдүрүкчүлүг, камналгалыг ажылдың пропагандистери. Электростанцияның өскедаа улусчу контролёрлары ол талазы-биле чаартыкчы сапалдарны эвээш эвести киирип, нептереткен. Шаа ындыг инициативтиг, чогаадыкчы, кижилерни улам хайныктырын чоруур контролёрларга коллектив чоргаарланын турар.

В. МААДЫР.

ЧУРУКТА: Кызылдың электростанциязының хоочун коммунистери турбина салбырының улуг машинизи Н. Р. Чернышев болгаш улусчу контролёр З. Е. Родыгина олар.

Фотозу А. ЗАЙЦЕВТИИ.

ХУМАГАЛАЛ, ХЫНАЛДА ЧОГУНДАН

«Мурнакчы» колхозтуң төп сүт-бараан фермазының болгаш мыйыстыг бода малдың кыштаглаашкынында байалды болгаш мал чемни каңчаар чарыгдап турарын колхоз баштаар черинге чугаалашкан. Колхозта мыйыстыг бода малдан аңгыда чылгы болгаш шээр мал база хөй. Ниитиниң малының кыштаглаашкынының байдалы чүгээр эки.

Ынчалза-даа бода мал кыштаглаашкының организаставында четпестериниң бары хыналдадан илерээн. Бода мал фермазында арган, тургузу алыраар малдың саны 109 четкеп. Төп сүт-бараан фермазының коллективи мурнуку чылларда сүттү бүдүрүп, күрүнеге садар талазы-биле колхозта мурнакты фермаларының одуруунга турган. Амгы үеде байдал ындыг эвес. Ажыл-агыйжы эвес чоруктуң уламындан эрткен чылын ферма мал чеми белеткээр планын күүсетпээн. Ол хирезинде мал чемниң курлавырын кышкы үеде шын, хумагалыг чарыгдаарынче күштү мөөңнеп, Ферма чаныда сараатталаан сигенни мал чиг, саза базын турганын улусчу контролёрлар эскергеш, шыңгыы чугаалашкан.

Фермада өске-даа четпестер бар. Ылаңгыя мал чемин бускы ылбырады хайындыр ажылды организаставаанындан, шагжа, коошпалар чедиштезинден сигенни малга чадатай черге каан берип турарындан тотчеглеттиниң турары илерээн. Мал кажааларының арыг-шевер' байдалы чогуур деңнелде эвес. Кажааларда одекти доктаамал аштаарынче, малдың ажаалда, чемгерилгезинче кичээнгей кошкак. Кыштаглаашкын үезинде фермада мал чеминиң чарыгдалынга хыналданы кошкак тургузуп, ажыл-агыйжы эвес чоруктуу болдурганы дээш ферма эргелекчиин С. Бегзиин колхоз баштаар черинің хуралынга ыңгыы сагындырган.

С. КАРА-САЛ,
Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунда улусчу контроль бөлүүнүң даргазы.

СТАНДАРТТАРНЫ ХАЖЫТПАС

Шагаан-Арыгның сүт заводунуң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының куду шынарлыын эрткен чылдың төнчүзүнде Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга демдеглээш, айыткан четпестерни бир ай иштинде чайладырын заводтуң удуртукчуларынга дааскан турган.

Ынчалза-даа заводтуң директору турган эш Чусова, мастер эш Гаврикова ол четпестерни чайладырынче угланган кандыг-даа дээштиг хемчеглер албааны бо чылдың январьда чоруткан ийи хыналданың түүнелинде илерээн. Ажыл-агыйжы эвес, негелде чок чоруктуң түүнелинде четпестер хевээр артып, продукция бүдүрер талазы-биле күрүне стандарттарын каржызы-биле хажыдып турарының фактылары илерээн.

Чижээ, хоорайның уруглар албан черлеринче, садыг четкилериче чорудар деп турган сүттүң шынарын тодарадыры-биле хыналда анализти ийи катап кылган. Ооң түүнелинде сүттүң үскүрү 4,4 хуу болган. Ону № 2 школаның интернадыныче, садиктерже тус-тус фактуралар-биле үскүрү 3,2 хуу кылдыр чоруткан. Сүт заводу ынчалдыр шиитизи-биле 403 кг сүттү чоруткан болуп турар.

Районнуң улусчу контроль комитединиң даасканы ёзугаар санэпидстанция ажылдакчылары сүт заводундан интернатче, садиктерже чоруткан сүттүң, сметананың шынарын база хынаан. № 1, 2, 3, садиктерге, № 2 школаның интернадынга фактура ёзугаар үскүрү 3,2 хуу сүттү чоруткан турган. А хыналданың түүнелинде ооң үскүрү 2,8 хуу болганы илерээн. Сметананың үскүрү № 3 садикче чоруткан фактурада 30 хуу турган, а херек кырында 34 хуу, интернатче чоруткан сметананың үскүрү фактурада 20 хуу, хыналдадан илерээн чүгле 17 хуу болган.

Сүт заводунуң коллективи улуг эвес, 20 ажыг кижи. Ол хире кижилиг коллективте күш-ажылдың сагыдга-чуруму куду деңнелде. Директор турган эш Чусова, мастер Гаврикова ажылчыннардан негелдени кошкадый, ажылдың күүселдези, шынары дээш контрольду чогуур деңнелге тургуспаакындан бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынары күрүне стандарттарындан хажын турар. Белен кылдыңган сүт продукциязын садыг четкизинче, уруглар албан черлеринче үндүрер мурнунда лабораторияга доктаамал хынаваайн, фактураларга ооң үскүрүн үргүүчү 3,2 хуу ыылдыр айтып, эрецгейлээнкинин болдурган. Бо дээрге мастер эш Гаврикованың цегелде, харыысалга чок ажылдаанын херечилеп турар.

Районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга үстүнде четпестерни шыңгыы сайгарын көргеш. Шагаан-Арыгның сүт заводунуң удуртукчуларынын продукцияның шынарын бедидер талазы-биле ажылды ажылчыннар ортузунга дээштиг чоруткааны, ажылчын бүрүзүнден хүн бүрүнүң контролюн кошкадын, ооң күүселдезин организаставаны, уруглар албан черлеринче, садыг четкизинче куду шынарлыг продукция чорудуп турары дээш мастер эш Гавриковага комитет доңгулда хүлээткен. Айыткан четпестерни дарый чайладырының дээштиг хемчеглерни алырын заводтуң амгы директору эш Моисеевке дааскан.

А. СЕРЕН,
Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң инспектору.

ДЕПШИЛГЕНИҢ МУРНУУ ОДУРУУНДА

(Төнчүзү. Эгеси 1-ги арыында).

интернационализмиҢ тугун бедик тударының болдунар аргазын бистиҢ партиявыска берип келген болгаш берип турар.

Пролетаржы интернационализм — марксизм-ленинизмиҢ кезектериниҢ азы талаларының аваа-ла бирээн эвес-тир. Ол эртемниг коммунизминиҢ теориязының болгаш практиказының бүгү утказында сиҢиннекен. Марксисчи-ленинчи теорияның боду-даа ажылчын шимчээшкининиҢ интернационалчы дуржулгазының пинтижиттинген, ажылчын аҢының интернационалчы эрге-ажыктарының илерээшкини кылдыр тыптып келген болгаш хөгжүп турар. Ол утка-биле алырга, марксизминиҢ бүгү төөгүзү пролетаржы интернационализминиҢ тургустунун келгениниҢ база хөгжүдезиниҢ төөгүзү болур.

Пролетаржы интернационализм — делегейниҢ коммунистиг шимчээшкининиҢ эҢ үнелиг байлаа болгаш амыдыралчы күжүнүҢ төнүн чиҢес үнер дозу, ооҢ тнилеглелериниҢ үндезини болгаш магадылалы. Чогум-на ынчангаш коммунизминиҢ удурланыкчылары, барының болгаш, «чоон» үеллиг ревизионистер, маоистер, ийзы-бүрү өҢ-чүзүнүҢ націоналистери ам пролетаржы интернационализмни боттарының үзүктел чок халдаар кол үүлү кылдыр шилип алган.

Марксизм-ленинизминиҢ ыдыктыг үүлдериниҢ ыдыктыы — пролетаржы интернационализмче антикоммунистерниҢ, оппортунистерниҢ халдаалыынарынга төлептиг ойтур шавыышкыны бербишаан, партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. БрежневтиҢ медеглээни болза: «БистиҢ... үзел-бодалывыс-биле алырга, пролетаржы интернационализмден ойталаар чорук КоминтернниҢ болгаш черле ынчаш ажылчын шимчээшкининиҢ күүдүг болгаш хынаттынган чепсээн чок кылыры ол-дур. Ол чорук аҢы дайзынынга эки ачы-дуза болур ийик... Бистер, совет коммунистер, пролетаржы интернационализмни камгалаарын марксисчи-ленинчи бүрүзүнүҢ ыдыктыг хүзөлгеин деп санап турар бис».

М. А. Суслов ооҢ ыҢай марксизминиҢ удурланыкчыларының дугайын чугаалаан, олар марксисчи хеп-биле улам-на каастанын турор апарган дээрзинче кичээнгейни утландырган. Марксты, ЭнгельстиҢ болгаш ЛенинниҢ түс-түс чугаалаан үүлдерин үлегерлеп алган, ук үүлдерни хажыдыр тайылбырлавышаан, олар херек кырында боттуг социализмни нүүлдеп, мегелеп, марксисчи-ленинчи өөредигниҢ революстуг ялыс утказын ап октаарын, марксизмни буржуаз либерализм-биле солуурун оралдажын турар.

Ол бүгү үүлдер марксисчи-ленинчилерге, бистиҢ партиявыстың теоретиктиг кадрларынга, ниитилел эртемвериниҢ ажылдакчыларынга хөй үүлдерин хүлээдирип турар. Марксизм-ленинизмниҢ арыг чоруун камгалаары — ол дээрге ооҢ удурланыкчыларының кажарлаашкынарын үүгле чогуур үеэнде ташын билип алыры эвес-тир. Ол дээрге антикоммунизминиҢ идеологтарының бүгү-ле ийзы-бүрү оппортунистериниҢ ажылган турары чаа айтырыгларны чогуур үеэнде эскерип билири, чаа тоогулуг дуржулганы барымдаалап, марксизм-ленинизмни чогаадыкчы өзү-биле хөгжүтүшаап, ол айтырыгларны ныын тургузун билири, оларны ныын ниитирлээшкинин тыварыдыр.

Боттуг амыдыралдың чаа болуушкунларын болгаш чорудулгаларын чогаадыкчы, чаартыкчы өзү-биле хандырарын үгаазылап бодап көрбүшаан, марксизмниҢ теориязының болгаш политиказының принципторинге хумагалыг болур чорук ленинизмде тудуш холбажын турар. Марсизм-ленинизмниҢ принципторинге ынччы болур база ону чогаадыкчы өзү-биле хөгжүдер — Марксты, ЭнгельстиҢ, ЛенинниҢ идеяларының эртине-байдаан коммунистерниҢ көрүп турарының, теоретиктиг болгаш идеологтуг ажылдың талазы-биле амгы үениҢ сорулгаларын билириниҢ үндезинеттинип турар шимчеш дивес дестери ыдыг.

МарксизминиҢ хөгжүдезин Марксты, ЭнгельстиҢ болгаш ЛенинниҢ ажыкканы, амыдыралдың, тоогунуҢ дуржулгазының бадытаааны ооҢ үүгле үндезин принципторинге базазынга боттанын болур. Ол принциптер интернационалчы болгаш өскерилбес ужур-дузалыг.

Марксисчи-ленинчи идеяларның эртинезин амыы үеде СЭКП болгаш аҢы-дуҢма коммунистиг партиялар, бүгү делегейниҢ марксисчи-ленинчилериниҢ коллективтиг күжениишкиннери байлаашыдын турар. БистиҢ партиявыс бүгү делегейниҢ марксисчи-ленинчилерин остүрер талазы-биле могаг чок ажылды көрүп турар. Буржуаз идеологияның бүгү хевирлериниге удур чаныш-сыныш чок демисел-биле тудуш холбаалыг марксисчи-ленинчи теорияны хөгжүдер талазы-биле могаг чок ажылды бистиҢ партиявыс көрүп турар. Ол дээрге делегейниҢ коммунистиг шимчээшкининиҢ мурнунга бистиҢ партиявыс интернационалчы хүлээлгезиниҢ эҢ чугула чардынмас кезээ-дир.

Чоокта чаа бодунуҢ ажылын дооскан партияның XXV съездизи болза амгы ниитилел хөгжүдезиниҢ болгаш эртемниг коммунизминиҢ теориязын хөгжүдериниҢ эҢ кол айтырыгларын дидим, чогаадыкчы өзү-биле шиитпирлээриниҢ үлегер-чижээ болган деп, М. А. Суслов уламчылаан. СЭКП ТК-ның ЧиҢгине секретары эш Л. И. БрежневтиҢ «СЭКП Төп КомитединиҢ Отчёду болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның эзлчеглиг сорулгалары» деп илеткели, съездиниҢ оске-даа материалдары келир үениҢ экономиктиг социал-политиктиг болгаш идеология талазы-биле сорулгаларын марксизм-ленинизминиҢ турушторындан тодаратган, партияның, бүгү совет улустун ажылының эҢ байлак коллективтиг дуржулгазын бүгү тала-биле хандыр көргүскен.

Бүгү социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының мөөнцен алганы дуржулганы, пиягзи-биле делегейниҢ коммунистиг шимчээшкининиҢ дуржулгазын теория талазы-биле түҢнээриче СЭКП-ниҢ XXV съездизи улуг кичээнгейни салган. Амгы байдалдарда ажылчын аҢгының, бүгү ажылчы чоннарының тайбын, демократия болгаш социализм дээш демиселиниҢ сорулгаларын марксизм-ленинизминиҢ херели-биле съезд чырыткан. Делегей харылзааларының марксисчи-ленинчи теориязын ажылдан кылырынга, делегейниҢ революстуг чорудулгазының, делегейниҢ коммунистиг шимчээшкининиҢ амгы үе-чадазының эҢ чугула айтырыгларын шиитпирлээринге, ооҢ стратегиязын болгаш тактиказын эртем өзүзү-биле тодарадырынга съезд боттуг салыышкынны киргген.

Амгы делегейниҢ эҢ нарын болуушкунларын, ооҢ хөгжүлдезиниҢ дүрүм өзүгаар чорудулгазын, хөгжүдениҢ экономиктиг, социал-политиктиг, идеологтуг, ооҢ иштинде эртемниҢ болгаш техниканың, оларның амгы болгаш келир үеэнинҢ айтырыгларын билип алырының быжыг дуагүүрүн үүгле марксизм-ленинизм берин болурун СЭКП-ниҢ XXV съездизи база катап улам тодазы-биле көргүскен.

Эртем-техниктиг депшилге болунун арталарын үүгле социализм үеэниде долузу-биле ажыдын болур дугайында К. Маркстың өөредиин демдеглээш, илеткелчиниҢ медеглээни болза:

Амгы эртем-техниктиг революция бойлусту чагырын алырынга болгаш ону камгалаарынга, социал сорулгаларны шиитпирлээринге эртемни ажыглаар талазы-биле костүн көрбээн арталарны ниитилеллеге ажыдын турар. Ол революция капиталистиг тургузугнун кижиге удур характерин ханызы-биле көргүзүп турар, ук ниитилелдиҢ бүгү чорудээлерин чидиглендирип турар болгаш коммунистиг цивилизацияның материалдыг белеткелин боон турар. Эртем-техниктиг депшилгениҢ чедишкиннерин ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштери-биле каттыштырарынга боттуг хереглел тургустунун келген. Ол чорук эртем-техниктиг революцияның негелделерин боттандырарынга орукту ажыдар, ооҢ түҢнелдерин кижиниҢ чаагай чоруунга таарымчалыг ажыглаар арганы бээр.

Амгы үеде бүгү бойдус болгаш ниитилел эртемниҢ социал ролю улгадын турарын оратор демдеглээн. Ынчангаш эртемни шапкын хөгжүдери болгаш ооҢ чедишкиннерин практикага ажыглаары, эртем ниитилелдериниҢ ажыктыг чоруун белдери үүгле эртем хөгжүлдезиниҢ иштини дүрүмү эвес, а социалистиг ниитилелдиҢ боттуг, объективтиг хереглели болур.

Эртем ниитилелдериниҢ ажыктыын белдериниҢ чугула негелдези болза бүгү совет эртемденнериниҢ марксисчи-ленинчи методологияны шинчээдип алыры, ону улам сайзырадыры, эртемни шинчээдириниҢ бүгү деңгелдериниге, ооҢ бүгү чадаларынга ук методологияны барымдаалаары болур деп, түҢнелиде М. А. Суслов чугаалаан. Ол чорук ам, бойдус, ниитилел, кижи дугайында билиглериниҢ хемчээли улам калбарып, хаңылан турары-биле холбаштыр, эртемнер улам калбаа-биле дифференцастатыныр, оларның бот-бодунга холбаазы улгадын турар, ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга эртемниҢ ролю көстүн көрбээни-биле улгаткан амгы үеде ол оныа чугула.

Бо бүгү бистиҢ эртемденнеравистиҢ — бойдус болгаш ниитилел эртемериниҢ шинчилекчилериниҢ мурнунга бойдус болгаш ниитилел дугайында фундаментадыг шинчиледелерин могаг чок калбартыр база хаңыладыр сорулганы салын турар.

Совет эртемденнер, хамыктың мурнунда бистиҢ улуг эртемниистиҢ колштаны—Эртемнер академиязы партияның XXV съездизиниҢ шиитпирлерин боттандырарынга, коммунистиг тургузуушкунун планнарын күүседиринге, бүгү делегейге тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселге толептиг үлүгүү киирер дээрзинге чыгзиниг чок.

М. А. СусловтуҢ илеткелин чыылганнар ханы кичээнгейбиле дыҢнаан болгаш ону алын часкаашкыны-биле утказаан.

ООҢ соонда академик А. П. Александров М. В. Ломоносов аттыг алдын медальды академик М. В. Келдышка тывыскан. Эртемге ооҢ салыышкынын бедин-биле үнелээни дээш ол ооруп четтиргенин илеткен.

М. В. Ломоносов аттыг алдын медальды Францияның Эртемнер академиязының академиги Морис Руага база тывыскан. Шаңнал дээш ол ооруп четтиришкинин илергейлээн. ООҢ соонда Морис Руа амгы механиканың чугула талаларын болгаш ооҢ практикада ажыглаттының турарын көргүскен илеткел кылган.

Март 18-те ССРЭ-ниҢ Эртемнер академиязының ниити хуралы бодунуҢ ажылын үргүлүүзөө.

(СЭТА).

Лекция пропагандазы

АМ-ДАА КҮШТЕЛДИРЕР

Идеология ажылының чугула хевири болур лекция пропагандазын амыдырал-биле холбаштырбышаан, ону күш-ажылчы массаларның ортузунга калбартын, дээштиг, бедик идейлиг болдурар дээш районда «Билиг» ниитилелиниҢ эге организациялары партия организацияларының удуртулгазы-биле эвээш эвес ажылдарны чорудуп турар.

Районда «Билиг» ниитилелиниҢ 21 эге организациязында 1465 лектор хаара туттунган. Оларның составында тускай мергежилдиг, ийзы-бүрү эртемниг кижилер—башкылар, агрономнар, зоотехниктер, кижи болгаш мал эмчилери, партия, совет, комсомол ажылдакчылары, инженерлер, механиктер, бүдүрүлгениҢ, кодээ ажыл-агыйның хөй сацныг мурнакчылары бар. Ажылчы чонну коммунистиг өзүта кижилерге, коммунистиг партияның иштики, даштыкы политиказын, совет эртем, техниканың чедишкиннерин, мурнакчы дуржулганы пропагандаларынга, ол ышкаш коммунизм тургузуушкунун практиктиг сорулгаларын боттандырарынче ажыл-ишчилерни мобилизастаарына бистиг лекторлар болгаш илеткелчилер идепкейлиг киржип турар.

Эрткен чылын болгаш бо чылдың баштайгы айында ниитилел эге организацияларының лекторларының база партия райкомунун чаныында эш Т. Сарыгларга удурткан лекторлар болүүнүн күжү-биле ажылчы чоннуҢ ортузунга ийзы-бүрү темага 1700 ажыг лекция 52500 ажыг кижите номчуттунган. «Билиг» ниитилелиниҢ эге организацияларының ажылынга партийжи удуртулганы район эмнелгезинде, «Октябрь 30 чылы» колхозта, «Сүт-Хөл» совхозтуҢ Сүт-Аксы суурунда, «Алдан-Маадыр», СЭКП-ниҢ XXII съездиҢ аттыг совхозтарда, Чадааның № 1 орта школазында партия организациялары эжиждип, лекции пропагандазын дээштиг болдуруп турар. Медицина темазынга лекция номчулгазын калбартыр талазы-биле район эмнелгезинде эге организацияда (даргазы М. Ак-ыс) үлегер ап болур эки чижектер хөй. Ында лекторлар дээди болгаш ортумак эртемниг. Лектор бүрүзү Чадаана хоорайның коллективтеринге, кодээ суурларга, бригадаларга, фермаларга баргаш, лекцияны номчуп, шээр, бода мал турлагларында малчыннарга беседаларны, консультацияларны кылып турар. А. Самбууга удурткан эге организация («Октябрь 30 чылы» колхозта) лектор, илеткелчи бүрүзүн Баян-Тала суурнуҢ кварталдарынга, фермаларга бода, шээр малдың турлагларынга хуваагаш, тема бүрүзүн аҢгы-аҢгы болдуруп, ким кажан, кайа, кандыг темалыг лекция номчуурунуҢ графигин тургускан. Эге организация даргазы лектор бүрүзүнден негелделиг ажылдан, номчуп турар лекцияның азы илеткелдің шынары дээш контрольду күштелдиргеи. Эш Самбуу эге организацияның хуралын ай санында кылып, чамдык лекторларның ажылын дыҢнап, дуржулга солчуушкунун организастаг турар.

«Алдан-Маадыр» совхозта эш О. Хупа даргалаан эге организацияда эки ажылдан, дуржулгалыг лекторларны хойжу бригадаларда, ферма болгаш бода мал кыштагларында быжыглаан. Алдан-Маадыр кодээ клубунга неделяның бир хүнүн лекция хүнү кылдыр чурумчуткан. Ол ышкаш эки ажылдыг эге организацияларны Чадааның № 1 школазындан, Сүт-Аксы суурдан, СЭКП-ниҢ XXII съездизи аттыг совхозтан болгаш оске-даа черлерден көргүзүн болур.

Хөй-хөй лекторлар чонга билиглерни дамчыдын бээр дээш кызымак ажылдан турар. Оларга «Октябрь 30 чылы» колхозта А. Самбуу, М. Мирчин, «Чыраа-Бажында» К. Куулар, Ленин аттыг колхозта А. Ондар, Сүт-Аксы суурда Х. Борбай-оол, Хөндергей суурда С. Алдын-оол, Хайыраканда М. Долаан, Шеминде К. Хоярган, Чадаана хоорайда М. Аккыс, Н. Вологина, Л. Кек-оол, М. Өлзей, Б. Намзырай, М. Доктак, Б. Кара-Сал болгаш оскелер-даа хамааржыр.

Ажылчы чоннуҢ ортузунга лекция пропагандазын улам калбартыр талазы-биле районнуҢ «Билиг» ниитилел организациязының ажылында чедишкиннер бар-даа болза четпестер хөй. Чамдык эге организациларны партия организациялары боттуг удуртпайын, оларның ажылынга практиктиг дуза чедирбейн турар. «Искра» колхозта партком (секретары С. Херлек) чон ортузунга масса-политиктиг ажылдаарын чедип алыр ужурлуг. Чадаана хоорайда чамдык удуртукчу ажылдакчылар, ылаңгыя хлеб заводунун директору О. Динспей, Чадаанада № 363 мехколонналың начальниги В. КаҢ-оол, «Сельхозтехниканың» Чадаана автобазазының начальниги П. Дураев, «Сельхозтехника» каттыжыышкынының эргелекчизи В. Вологин болгаш өскелер-даа коллектив кежигүннериниҢ мурнунга эвээш лекция номчун турар.

Лекторларның мурнунда улуг сорулга туруп турар. Партияның XXV съездизиниҢ материалдарын чонга таныштырып, тайылбырлаар ажыл районда калбарган. Бистер үүгле тайылбыр ажылы-биле кызыгаарлаттынмайн, ону беш чылдың планныг опаалдарын, бедиткен хүзөлгелерин күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаар хүзөлгелиг бис.

К. ОНДАР,

Чаан-Хемчик районуҢ «Билиг» ниитилел организациязының баштаар черниҢ харыысалгалыг секретары.

Акы-дуҢма партиялар деткип тур

МАРН ТК-ның ПолитбюрозунуҢ шиитпири

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). СЭКП-ның XXV съездизинге киришкен МАРН-ның делегациязының баштыңы МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Улустун Улуг Хуралының Президиумунун Даргазы Ю. Цеденбалдың отчёдун МАРН ТК-ның Политбюрозу дыҢнаан. Совет Эвилелинге коммунизмни тургузарынга, делегей ареназынга социализмниҢ туруштарын күштелдиринге, делегейниҢ коммунистиг шимчээшкининиҢ чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкының быжыглаарынга, тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш демиселди улам ыҢай калбартырынга совет коммунистерниҢ шүүлганының шылгарангай ужур-дузазын ханы таарыныышкын-биле демдеглеп турар шиитпирни Политбюро хүлээп алган.

СЭКП-ниҢ XXIV съездизинге ажылдап кылган Тайбың программазының уламчылаашкыны болгаш улам ыҢай хөгжүлдези болуп турар даштыкы политика талазы-биле СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ идип үндүрген сорулгалары делегейге чавырдыышкынның чорудулгазын ханыладырынга, ийзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелериниҢ аразында харылзааларга тайбың кожалелбээ догуниаашкынның принциптерин бадыткаарынга улуг рольду өйнаар дээрзинге быжыг бүүрелин МАРН ТК-ның Политбюрозу илергейлээн.

Тайбыңны болгаш бүгү-ниити айыыл чок чорукту хандырарының, делегейниҢ социалистиг дем каттыштырылгазын болгаш бүгү делегейге коммунистерниҢ чаңгыс эвин быжыглаарының айтырыгларының талазы-биле СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ үүлдерин база түҢнелдерин Моолдун Арат-тын революстуг намы изин-биле деткип тур деп шиитпирде чугаалап турар.

СЭКП ТК-ның Отчёт илеткели, онгу беш чылдың кол угланыышкыннары болгаш XXV съездиниҢ бүгү ажылы социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуҢ теориязына база практиказынга, делегейниҢ революстуг чорудулгазына чугула салыышкын болур деп МАРН ТК-ның Политбюрозу демдеглээн.

СЭКП-ниҢ XXV съездизинге киришкен, МАРН-ның Ю. Цеденбалга баштаткан делегациязының ажыл-чорудулгазын МАРН ТК-ның Политбюрозу үүлдүг деп көрген болгаш съездиниҢ материалдарын тайылбырлаар талазы-биле пропагандисчи ажылды калбартырын, ол материалдарны МАРН-ның кежигүннериниҢ база чурттун ажылчы чоннарының өөренирин организастаарын бүгү партия организацияларынга хүлээткен.

«Ак-көк одалганы» боттарынга чедирерин хандырар чер адаанын магистралын социалистиг күрүнелер — ЭДЧ-ниҢ кежигүннери дем-биле кылын турар. Оренбург (ССРЭ) чанындан эгелээн ол магистраль газты Болгарияга, Венгрияга, ГДР-ге, Польшага, Румынияга болгаш Чехословакияга чедирер.

Газ дамчыдылгазының карпат участогунда тур чуртталга хоорайжыгаштарын болгаш будүрүлее базаларын тударында 300 хире венгр ажылчыннар ажылдап турар. Ацаа, Гуситинге, Богородчаннарга, Хуститинге олар компрессор станцияларын дерип тургузар.

ЧУРУКТА: «найырал трассазының» тудугжулары.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

КАЛБАК ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН

СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ түҢнелдери социалистиг чурттарның болгаш делегейниҢ депшилгелиг парлаагазының кол темазы болуп артышаан турар.

ВАРШАВА. СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ тодаргайлааны, тайбыңны быжыглаары дээш демиселди күштелдиринниҢ программазынга бүгү делегейде сеткил ханыышкынны-биле байыр чедирин турар, чүге дээрге ол программа бүгү улустарның эрге-ажыктарынга дүгжүп, тайбыңны, айыыл чок чоруктун, хосталганың болгаш депшилгениҢ хөрээнге бараан болуп турар деп польша солун «Экспресс вечорны» бижээн. Амгы үеде чугаа болза амгы чавырлыышкынны быжыглаарының, хаңыладырының болгаш ону хажыттынмас боздурарының дугайында болуп турар.

ПРАГА. ССРЭ болза бүгү делегейниҢ миллион-миллион ажылчы чоннарынга орук айтыр сылдыс, идегел болгаш үлегер-чижек болуп турар дээрзин Совет ЭвилелиниҢ Коммунистиг партиязының XXV съездизи база катап бадыткаан деп Праганың неделя санында үнер «Совет социализму» солуну бижээн. Совет кижилер бодунун Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле телевизээн эчис сорулгаларын чедип алган дээрзинге чигзиннгин СЭКП ТК-ның ЧиҢгине секретары эш Л. И. БрежневтиҢ илеткелди кымга-даа артырбаан.

СОФИЯ. Улуг ЛенинниҢ партиязының чаңгыс эртинин болгаш сырый каттышканын, эш Л. И. Брежневке баштаткан ооҢ удуртулгазының чүвени баш удур көөр политиказын совет улус бүгүнү-биле чүүлдүгзүнүн турарын XXV съезд көргүскен деп болтар солун «Труд» демдеглээн. СЭКП-ниҢ политиказы — ол дээрге совет кижилериниҢ ааскежин болгаш коммунизминиҢ тиилелгеин дээш чорудун турар политика-дыр.

БОПН. Л. И. БрежневтиҢ илеткеланде айыттынган, тайбыңны, делегейниҢ аймыг чок чоруун быжыглаарының болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы хөгжүдериниҢ талазы-биле чаа саалдарны «Үлүгге цайт» солун таныдыгзавышаан, СЭКП-ниҢ XXIV съездизиниҢ хүлээп алганы Тайбың программазы тайбың дугайында чаңчыл болган ленинчи декретти уламчылаанны-дыр деп демдеглээн. СЭКП-ниҢ политиказының чедиишкини илдеп-дир: Европа үжеп ажыг чыл дуртузунда дайын чок чурттан келди, тайбың Мурнуу-Барының Алияның чурттарында тургустунган, мурнунда колония турган чурттарның хөй нуруузу хосталганы чедип алган-дыр деп ол солун онзадан демдеглээн.

ЛИМА. «СЭКП-ниҢ XXV съездизи — ол дээрге үүгле ЛенинниҢ Төрээн чурттунун ажылчы чоннарынга эвес, харын бүгү чурттарның улустарынга, бирги эдлегде чер кырыга тайбың, демократия болгаш социализм эргим болун турар бүгү кижилерге чугула үүл болун турар шылгарангай болуушкун-дур» —деп, неру солун «Пидад» съездини ынчаар үнелеп турар.

(СЭТА)

ТОКИО. Чурттун хөрөңгитен болгаш чагырыкчы болүктериниҢ тодаргай төлөлекчилериниҢ АКШ-тың шериг-үлетпүр комплексизи-биле ылык харылзаалыг чоруунга удурланыышкынның митингилери Японияда болун эртип турар. Япон найысылалдың төвүнге болган маассалыг чыскаалдың кижикчилери Японияда салдарлыг чамдык ажылдакчыларның «Локхид» деп америк ужар үүл компаниязындан улуг түҢнүг хөлөн алганының дугайында херекти бүрүнү-биле истеп хынаарын негээн.

ЧУРУКТА: чыскаал үеэнде.

АП-СЭТА-ның фотозу.

Соңгулдаларга белеткел

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалия сөөлгү 50 чылдарның дургузунда бир-ле дугаарында хоойлужулдуга хуралынга хостуг парламент соңгулдаларынга идепкейлиг белеткенин эгелээн. АпрельдиҢ 25-те миллион-миллион соңгукчулар бадылаашкынга киржир, ол бадылаашкынның түҢнелдери чурттун дээди хоойлужудулга органының составын тодарадыр. Ук соңгулдалар Португалияның келир үедеги чазаанын составынга дыка салдарны чедирер, ооҢ иштики болгаш даштыкы политиказын баш удур тодаргайлаар.

Португалияның Коммунистиг партиязының Лиссабонга болун эрткен национал конференциязынга айыткынындан алырга, антифашистиг болгаш демократтыг чаа Португалияның күрүне албан черлерин парламент дүрүмчүдер, чуртта шериг-политиктиг байдалды туюлунга чедир турумчудар ужурлуг.

Революстуг чөвүлелдин болуп эрткен эдлчег чок хуралы чуртта шериг-политиктиг байдалды чугаалажын көөрүнге тураскааттынган. «Алызында барын парламент соңгулдаларын чорударын үзер сорулга-биле политиктиг байдалдың турум чоруун хажыдар дээш оралдажымышкынар» соңгу үеде каш удаа болган деп ол хуралга демдеглээн.

Революстуг чөвүлел «республиканың хоойлужудулга хуралынга ам болур соңгулдаларны чогумчалыг эртпирерин хандырары-биле эргежок чугула бүгү-ле хемчеглерин алыр» деп, албан хуузунун дыҢнадынында онзалап демдеглээн.

«Политиктиг партиялар боттарының практиктиг ажыл-чорудулгазынга политиктиг сарыылдыны болгаш хамаатты хүзөлгезин медерел-биле көргүзер» дээрзинге бүзүрелдя Революстуг чөвүдел илергейлээн болгаш 1974 чылдың апрель 25-тин революциязының чаалан алышкыннарын—хуралдар болгаш чыскаалдар кылыр эргени бүгү португалдарга эрге-чатырлар магадылаар деп медегдеп, ол ийзи-бүрү ажылчын ажылдаарын, ооҢ бүгү делегейниҢ ажылчыннарын, ооҢ иштинде Португалияның ажылчыннарын ханы-биле хөгжүдүп, ооҢ бүгү ажылчы чоннарының ортузунда ынчаш ийзи-бүрү ажылчын ажылдаарын, ооҢ бүгү делегейге тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселге толептиг үлүгүү киирер дээрзинге чыгзиниг чок.

М. А. СусловтуҢ илеткелин чыылганнар ханы кичээнгейбиле дыҢнаан болгаш ону алын часкаашкыны-биле утказаан.

ООҢ соонда академик А. П. Александров М. В. Ломоносов аттыг алдын медальды академик М. В. Келдышка тывыскан. Эртемге ооҢ салыышкынын бедин-биле үнелээни дээш ол ооруп четтиргенин илеткен.

М. В. Ломоносов аттыг алдын медальды Францияның Эртемнер академиязының академиги Морис Руага база тывыскан. Шаңнал дээш ол ооруп четтиришкинин илергейлээн. ООҢ соонда Морис Руа амгы механиканың чугула талаларын болгаш ооҢ практикада ажыглаттының турарын көргүскен илеткел кылган.

Март 18-те ССРЭ-ниҢ Эртемнер академиязының ниити хуралы бодунуҢ ажылын үргүлүүзөө.

(СЭТА).

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

БЕРЛИН

БерлиниҢ ажылчын аҢгызы бо беш чылды улуг күш-ажылчы кодуруушкун-биле эгелээн. ГСЧП-ниҢ IX съездизинге аддар болдурган социалистиг чарышты калбартыышаан, хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниҢ коллективтери чыл эгезинден бээр 26,5 миллион марка акша түҢнүге планнан артык продукцияны бүдүрүп үндүрген. Продукцияның бот-үнезин чингеткен чорук ГДР-ниҢ найысыламының ажылчы чоннарының күрүне чыылдаанга 9 миллион ажыг марка акшаны немей кирериниҢ аргазын берген.

УЛАН-БАТОР

МАР-ның Кодээ ажыл-агый министерствозунуҢ Одарларның болгаш мал чемнериниҢ институдунуҢ коллективи эрткен беш чылда чүс-чүс чаа ажылдан кылыышкынарны, чогаадылгаларны болгаш сүмелерин бүдүрүлгеге шиҢгээткен. Оларны шиҢгээткениден алдынган экономиктиг үре-түҢнел 115 миллион тугрик болган.

Амгы үеде институттуҢ эртемденнери болгаш специалистери мал чеми культуралларының дужүткүрүн бедиериниҢ айтырыгларын шиитпирлеп база чурттун одар болгаш ешеп кезер черлерин чонтуг ажыглаар талазы-биле хемчеглерин ажыдан кылын турар.

НЬЮ-ЙОРК

КНО-нуҢ Далай эргезиниҢ талазы-биле үшкү конференциязының эдлчеглиг дөртку сессиязы ында ажыттынган. ДелегейниҢ чогуур конвенциязын ажыдан кылыр сорулга-биле делегей океанының эрге корум-чурумунуҢ айтырыгларының калбак комплексизин чугаалажын коорун делегейниҢ 150 ажыг чурттарының төлөлекчилери катап эгелээн.

Бо чылдың майның 7-те чедир үргүлүүзөө конференцияның киржикчилеринге КНО-нуҢ чиҢгине секретары К. Вальдхайм байыр чедиргеи.

КАРАКАС

Кооператив тудуунуҢ айтырыгларын чугаалажын көргеи, америка чурттарының конференциязы Латин Америкага чурталга тудуунун айтырымын дүргеи шиитпирлээринче кыйгырыгны үндүргеи. Орулгазы шоолуг эвес кижилерге, тодаргайлаарга чонун хөй кезиниге чедин алдының болур чиик карылгалыг чурталга черлерин тударының эргежок чугулазын ооҢ киржикчилерге онзалап демдеглээн.

Ол талазы-биле социалистиг Кубаның чедин алган чедиишкиннерин 19 чурттан келген 500 делегат киришкен конференцияның чорудулгазынга демдеглээн.

ЯУНДЕ

Совет чоннарының неделязы Камерунга доозулган. Ол СЭКП-ниҢ XXV съездизинге тураскааттынган турган. Чурттун эҢ улуг хоорайы — Дуалага совет литератураның делгелге-садыглаашкынын организастаан.

(СЭТА).

Улуг театрның 200 чылынга

Совет уран чүүлдүң чоргааралы

ССР Эвилелиниң күрүнениң академиктиг Улуг театрының 200 чылы Ада-чурттуң болгаш делегейниң музыка культуразының улуг байырлалы кылдыр демдеглеттинер. Улуг театрның 200 чыл болуру — сураглыг болуушкунга хамаарыштыр Бүгү-эвилелдиң юбилей комитедин тургускан. Ону СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев удурткан. Шупту эвилелдешкен республикаларга эртер юбилейге хамаарышкан байырлал хемчегериниң планын тургускан.

Улуг театрның сураглыг артистери, ансамбльдер улуг-улуг үлетпүр болгаш культура төптеринге, маадыр хоорайларга, онгу беш чылдың чугула тудугларына оюн көргүзер. Бо чылдың июньда Улуг театр долу составы-биле Ленинградка бир-ле дугаар ойнаар. С. М. Киров аттыг академиктиг опера болгаш балет театрының сценазынга классиктиг болгаш совет репертуарның эн тергиин шиилерин көргүзер. Ынчан М. Мусоргскийниң «Борис Годунов», П. Чайковскийниң «Калбак-кара кадыны», С. Прокофьевтиң «Семен Котко», «Ойнакчы», Д. Вердиниң «Трубадур» деп опералары база П. Чайковскийниң «Щелкунчик», С. Прокофьевтиң «Иван Грозный», А. Хачатурянның «Спартак» деп балеттери күүсеттинер. Июльда опера болүү Киевке; балет болүү Новосибирскиге ойнаар.

Ажылчыннар, колхозчулар болгаш Совет Армияның дайынчыларының мурнунга отчёт бээринче улуг сагыш салдынган. Улуг театрның артистери найысылалдың болгаш өоредилге черлеринге, БАМ-га, Ленинградтың «Киров завод» бүдүрүлге каттыжыышкынынга, Киевтиң «Арсенал» заводунга, Новосибирскиниң Академгородокка ужуражыышкыннарны эрттирер.

Коллективтиң чогаадыкчы улуг оруунуң дугайын чугаалап турар делгелгелерни база белеткеп турар. Театрның шиилерин каастап чуруп турган сураглыг орус болгаш совет чурукчуларның ажылдарының делгелгезин ССРЭ-ниң Чурулга академиязынга ажыдар. «ССРЭ-ниң Улуг театрының 200 чылы» деп делгелге УАЧД-ге «Совет культура» деп павильонга ажыттынар.

«Искусство», «Музыка», «Советский композитор» дээш өске-даа ном үндүрер черлер юбилейге тускай үндүрүлгелерни белеткеп турар. ССРЭ-ниң улустуң артистериниң дугайында «Улуг театрның мастерлери» деп тускай номну кылып турар. Ында А. Н. Нежданова, Н. Обухова ышкаш баштайгы ат-сураглыглар дугайын база ооң соонда салгал Г. Уланова, И. Козловский, С. Лемешев болгаш амгы артистер дугайын чугаалап турар.

«Мелодия» деп бүгү-эвилел фирмазы бо юбилейге дыка хөй бижилгелерлиг пластинкаларны белеткээн. Сураглыг опералар, балеттер музыказы, шылгарангай солистер болгаш дирижёрларның киржилгезинбиле кылган шаандагы бижилгелерни база катап тургузуп турар.

Театрның уран чүүлү-биле бүгү чурт танышсын дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. «Спартак», «Жизель», «Анна Каренина» деп фильм-шиилерни тургусканы билдингир. Маркалар, чуруктар, тураскаал белектер база хөй болур.

Бо чылдың май 26-да ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болур юбилейлиг хурал-биле ук байырлал доостур.

В. КУХАРСКИЙ,
Бүгү-эвилелдиң юбилей комитединиң даргазының ораалакчызы, ССРЭ-ниң культура министриниң ораалакчызы.

● Спорт ● Спорт ● Спорт

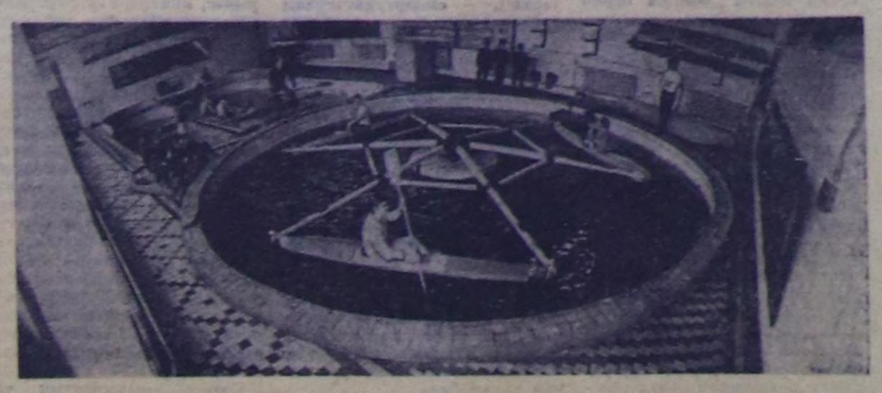

Саратов. «Динамо» ЭСН-ниң хеме эжер бассэйнинге хүннүң-не хемеленчилер эңдерик болур. Олар тренерлериң удуртулгазы-биле боттарының спортчу мергежилин бедидип, чэйгы маргылдааларга белеткеп турар.

ЧУРУКТА: эжип хемелээр бассейнде.
Ю. НАБАТОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Ыры башкылаашкыны

Школачыларның эстетиктиг кижизидилгезинге ыры болгаш музыка кичээлдериниң ужур-дузазын чугаалаш-даа канчаар. Уругларны уран чүүлге хандыкшыдыр хаара тударының база бир онзагай хевири ол деп бодаар мен.

Башкылар билиги бедидер институт, Кызылдың уран чүүл училищезин ыры болгаш музыка кичээлдерин канчаар чорударын болгаш ооң сорулгазының дугайында тускай семинарны чоокта чаа эрттирген. Анаа районнардан болгаш Кызыл хоорайдан хөй кижи киришкен. Амгы үеде музыка кичээлдеринге чаа негелделер дугайын, башкының харыысалгазын, өореникчилер-биле класстан дашкаар ажылдарны чорударының методиказы дээш өске-даа айтырыгларны сайгарып чугаалаштывыс. Кызылдың № 2 школазының хоочун ыры башкызы, композитор А. Танов болгаш № 15 школадан Т. Леонтьева, Г. Коржавина оларның солун кичээлдеринге олуржуп, оларның-биле аргадуржулга солушкан бис.

Ыры башкылаашкыны, ылангыя Кызыл хоорайның школаларында, бедик деңнелде чоруп турар дээрзин эскерип болурдур. Ниитизи-биле чугаалаарга, бистиң чамдык школаларывыста ыры башкылаашкынынче кичээнгей кончуг кошкак. Кичээлдерге хереглепки дег техниктиг херектелдер, магнитофон, проигрыватель чок боор турар. Ажыы-биле чугаалаарга, эстетиктиг кижизидилге айтырының база бир чугула звеновузу кошкадып турары ол болур-дур.

Ыры кичээлдеринге улустуң аас чогаалын, улустуң амгы ырларын, амгы үеним ырларын уругларга таныштырын, өоредип турар. Бо талазы-биле база бир четпес үүл ыры башкыларының чедишпезинде. Моон уламындан ыры кичээлдери программа өзугаар чоруттунмайн, ала-чайгаарлаашкын аянныбиле эртип турар.

Республиканың Башкылар билиги бедидер институту, Чырыдыышкын министерствозу эге болгаш ортумак школаларга (тыва) ыры программазын бүгүнге чедир үндүрбейин турар. Кижи бодап көөргө ону тургузуптар арга-дуржулгалыг башкы кадрлар бисте бар. Кызылдың № 2 школазында ыры башкызы А. Танов, Чөөн-Хемчикте А. Ондар дээш өске-даа эштерни кириштирип болгай. Бодум хуумда база хире-чергези-биле үлүгхууну киреринге белен мен.

Тыва школаларга ыры кичээлдеринге хереглээр чыныды үндүрер үе келген. Аллан чылларда үндүрген пом ам эргижиреэн. Ынды чыныдыны тургузарда бүгү негелделерни барымдаалап көөрү чугула. Сөөлгү үеде хөнзиг бичилерге-даа, улуг уругларга-даа бижиттингилээн ырлар бисте бар. Ынчалза-даг таарымчалыг сөстер эвээш. Улусчу чогаадылга башкыны чыгдынган ырыларны чырыкче үнүрерин дүргедедир болза эки.

К. БААЗАН-ООЛ,
Самагалдай школазының башкызы.
Тес-Хем район.

УЛУСЧУ ЧОГААДЫЛГА ФЕСТИВАЛЫ

Улусчу чогаадылга фестивалының бирги эзлчээ доозулган. Ам удавас республика көрүлдези болур. Улуг-Хем районга түүнел көрүлде база организастыг эткен. Анаа сес коллектив киришкен. Концерттериң программазын партияның XXV съездизинге турасказткан. «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң уран чүүл коллективи съездите күш-ажылчы рапорту-биле концертин эгелээн. Төрээн Коммунистиг партияны, улуг Төрээн чүртүвүсту, улустарның найыралын алдаржыдып турар көргүзүүлер хөй болганы эки.

Жданов аттыг совхозтуң хоочун ачызы Москвага 1975 чылда болган улустуң аас чогаалының талазы-биле көрүлдениң киржикчизи Василий Хуурактың концертке көргүскен номери онзагай болган. Ол янзы-бүрү аңнарның үннерин өттүнген. «Найырал» совхозтуң гидротехниги Алексей Содунам өргиналдыг жанр талазы-биле солун көргүзүүнү кылган. «УТКА 25 чылы» совхозтуң өркестри онзагай болган.

Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Оюн Кара-кыска удурткан «Ак-Туруг» совхозтуң уран чүүл коллективиниң танцы көргүзүүлери черле эки деп демдеглеттинген. Оон аңгыда коллектив бүрүзүнде эр болгаш хөрээжен улустуң ыр ансамбльдери бар.

Районга көрүлде чоруп турар үеде вокал-инструменталдыг үш ансамбль тургустунган. Үк ансамбльдерге практиктиг болгаш материалдыг дузаа негеттиниң турар. Боттывынгыр уран чүүлдүн киржикчилериниң саны өскен, белгүмнер ажылы экижээн.

«Күш-ажылдың хостуу», «Ак-Туруг» болгаш «УТКА 25 чылы» совхозтарның уран чүүл коллективтери шаннаалдыг черлерни эзлээн. Тус-тус жанрлар аайы-биле коллективтер база шаннаткан. Бот-тывынгыр уран чүүлүн 20 киржикчизи Хүндүлел бижиктер-биле, 50 күүседикчи өртектиг белектер-биле шаннаткан.

С. МОНГУШ,
Улусчу чогаадылга башкының методизи.

ЧУРУКТАРДА: Эйлиг-Хем салбырның хөрээженнер ансамбли болгаш бот-тывынгыр артистер Анфиса Семис-Көк биле Анна Сазан-оол олар ырлап тур.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

Эзлчеглиг спартакиада

ССРЭ-ниң улустарының VI кышкы Спартакиадазы 1977—1978 чылдарының дургузуунда болуп эртер. А Спартакиаданың түүнел оюнары 1978 чылдың март айда Свердловск, Нижний Тагил, Первоуральск хоорайларга болгаш Грузияда Бакурианы суурга болур. Шак мындыг шиитиирин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделиниң чанында күш-культура болгаш спорт комитединиң коллегиязы марттың 17-де болган хуралында хүлээп алган.

ССРЭ-ниң улустарының VI кышкы Спартакиадазы дөрт эзлчеглиг эртер. Бирги эзлчээ — бригадаларга, цехтерге, участокларга, бүдүрүлге черлеринге, күш-культура коллективтеринге. өоредилге черлеринге эртер. Ийигизи — районнарга, хоорайларга, областарга, крайларга болгаш РСФСР-ниң автономнуг республикаларынга болур. Үшкү эзлчээ— эвилелдешкен республикаларга, Москва, Ленинград хоорайларга, РСФСР-ниң зоналар аайы-биле болгаш оларның түүнел оюнары болур Спартакиаданың эн сөөлгү эзлчээ 1978 чылдың мартта үстүнде адаавывыс черлерге болуп эртер.

(СЭТА).

Хаакчының чедиишкини

Хаакка маннаарывга Совет Эвилелиниң бирги чери дээш Мурманск хоорайга болган улуг маргылдаага XII кышкы олимпий оюнарының чемпиону, Сыктывкар чурттуг Раиса Сметанина ийи алдын медальды чаалап алган. Раиса ийиги алдын медалын 10 километрге болган спортчу демиселге чаалап алган. Ол ССРЭ-ниң каш дакпыр чемпиону Галина Кулаковадан 10 секунданы ойнап алган, айыткан хемчээлди 31 минута 28 секундада эрткен. Бо хемчээлге үшкү шаннаалдыг черни Йошкар-Ола чурттуг Нина Селюнина эзлээн.

(СЭТА).

«Спортлотонуң» тиражы

«СПОРТЛОТО» 3 (акробатика), 10 (буер), 11 (велоспорт), 40 (туризм), 24 (лыжи), 31 (плавание).

«СПОРТЛОТО-2» 6 (баскетбол), 7 (биатлон), 10 (буер), 18 (городки), 35 (спидвей), 4 (альпинизм).

Аныяк шыдыраачылар

Турашка Бии-Хем районнуң школачыларының араызынга шыдыраа маргылдаазы болуп эрткен. Команда талазы-биле Турашның № 1 школазы бирги, № 2 школа ийиги, Хадың школазы үшкү черлерни эзлээн.

Республиканың школачыларының шыдыраа маргылдаазынга киржир районнуң шилиндек командазын тургускан. Үш аныяк шыдыраачыга үшкү разрядтыг документизин тывыскан.

У. КОМБУЙ.

Аргаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү утланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге 12—17, өске артканнарынга 10—15 градус соон болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү утланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 10—12 градус соок болур.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 19-ТА
МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.
11.10—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак». (Москва) — «Трактор» (Челябинск). 3-кү оюн. Өңнүт.
11.50—«Кижилерни өөртүүцер». Уругларга музыка неделязы. ССРЭ-ниң улустуң артизи Д. Б. Кабалевский дамчыдылгада киржип турар. Өңнүт.
12.50—13.00—Чапсар.
12.00—«Объектив». Өңнүт.
13.30—«Композитор Анатолий Александров». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. Өңнүт.
14.35—«КамАЗты тудуп тур бис». Өңнүт.
15.05—«Мусоргский». Уран-чечен фильм. Өңнүт.
17.00 — «Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Лениниң дугайында сес». Телефильм.
18.00—«Неделяда болуушкунарның тайылбыры». Дамчыдылга.
18.15—Телефильм.
18.30—Телемедээлер.
18.40—«Кодзошин амыдыралы». Дамчыдылга.
19.10—Телефильм.
19.40—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
19.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«КамАЗты тудуп тур бис». Өңнүт.
20.45—Документалдыг фильм.
20.55—«Мусоргский». Уран-чечен фильм. Өңнүт.
22.50—23.00—Чапсар.

МОСКВАДАН

23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Кижи чүрээниң дугайында төөнү» (2 сериялыг) 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Золушкага үш тоорук» 9.30, 11.15, «І Петр» (2-ги серия) 15.15, 17.00, «Часы хүн. деңнежилгези» 15.15, 13.00, 18.50, 21.00 шактарда.
«БАА-ХЕМ»: «Киночыыны» 10.00, «Читкен экспедиция» (2 сериялыг) 15.00, 17.40, 20.20 шактарда.
«ВОСТОК»: «Юлька» 15.00, 18.40, «Ол менден күштүг» 16.50, 20.30 шактарда.

ЧАЛАП ТУР

Делегей театрының хүнүнге болгаш Тываның хөгжүмшин театрынын 40 чылынга тураскаадыры-биле 1976 чылдың март 23-тен 28-ке чедир хөгжүм-шин театрынга «Театр неделязы» болур. Анаа холбаштыр дараазында шиилерни көргүзер:

Март 23-те — «Тура дүшпес кижилер», В. Шукшин.
Март 24 болгаш 27-де — «Инчеек» (көргүзүг үезинде очулга-биле) К. Кудажы.
Март 25 болгаш 28-те — «Ийи өң». А. Кузнецов биле Н. Зак.
Март 26-да — «Үр маната-кан». А. Салынский.
Март 26-да — «Емельяның аас-кежии». В. Новацкий биле Р. Сефгин (хүнүс үнер).

Шиилериң эгелээри:
хүндүскүнүң 14 шакта;
кежээкиниң 19 шакта.
Коллективтиг чагыгны хүлээп ап турар. Тел. № 2-35-88. Касса эртенгинин 10 шактан кежээкиниң 18 шакка чедер.

ДИРЕКЦИЯ.

Күнгүрту суурның улуг назылыг кижизин Эртине дижир болган. Музей ажылдакчызы болгаш, чонның ырларын, эрги шагның эдилелдерин чыып чораан мен. Хамыкты мурнай кырганнар-биле чугаалажыр чаныы болгаш тускай бажыңныг, пенсиялыг чурттан орган ирей-биле танышкан мен. Пенсиязының акшазын алгаш, аъш-чем садыынга баар. Бир чаш бызаа кежин тулуптай эттээш, чымчадыр уштап каан хавын долдур сухарайлар садып алыр. Ажы-төлүнүң болгаш кожазы бажыңнарының урут-дарыы четкилеп кээрге, бир дөмей чассыдар, чугаалажыр, сартыын бээр ирей чораан. Чүве бээрде, хамык уругларны долгандыр тургузучкаш, эң бичиизинден эгелеп бээр. Оон ыңай кым, кончуг арыг-силиг кеттингенил, ону база чугулага көөр ирей болдур ийин. Ол ирейниң пенсия алыр хүнүнде барык үштен тос хар чедир уруглар оон хериминиң иштинге боттары-ла чыглып келир. Өөрешип турар уругларга карандаштар, кыдыраан, чуруктуг номнар база садып бээр ирей болган.

— Силерге бээр сартыым ол-дур. Ам үнүп ойнацар чээ, уругларым! — деп сухарайларын болгаш карандаш-саазының белек кылдыр үлегилеп берипкеш, сеткилиг кончуг таалаар. Чаш уругларның, дешкилешкен кулуннар дег, херим иштиилен үне маннажып турарын, чолдак даңзазының ыжын буруладыр сорбушаан, көрүп-ле турар.

Ийи кызы, бир оглу чаш турда, кадайы мөчүп калган. Өскүс уругларын хиргечамга дээспейн азырап алган. Уругларын эртемге өоредип аарын бир ыдыктыг херек кылдыр көрүп чораан. Улуг уруу казы четкеш, өглеп берген, ажы-төлдүг апаргын, Тере-Хөлдүң мурнакчы хойжузу боон алдаржып чоруур. Оглу бир-ле черинң дээди сургуулун доозун алырга, оозунга шаннал кылдыр хураган кежи топ даарадып берген. Ам ол оглу кайпаар-даа чалаттырын турар кезер эмчи. Хеймер кызы дуй оглун божуптарга, бир кончуг бергедээн. Ол класс дооскан уруун өоредип чорудункан. Аваазының сүдүн бир ай эмген чаш төл-биле кады чаңгыс өтте артып калган.

— Кырган кижи-дир силер. Тамчыктыг чурттаңар. Уруун оглун азырап аал! — деп чоже кижи келбеди дээр.

— Эмискик эмер кылдыр өоредип алган мен. Ол чүведир. Бир шагда чорта берзимзе, соогум тудар ийнаан — деп, ырак бодап харыылаар кырган турган-дыр. Хеймер уруу төөгү башкызы, тускай оглуг-баштыг, ужар-хеме-биле аргыжар черде чурттап, ажылдан турар. Ол оол кырган адазынга өөрени берген.

Ол класс дооскаш, шериг албанын эрттиргеш, ооң соонда бир наш чыл шөлээчилеп чораан чылгычылай берген. Хоокүй чаш чорда, кырган адазы чүнү-даа далдавас чиир кылдыр өоредип каан, ынчангаш ооң адын Хоптак-оол дээп. Арай чассыг өскен болгаш ачыларының, угбаларының сөс-домаан тоовас, чүгле кырган адазындан сестир. Хоптак-оолду өглеп-баштап кааш, Эртине кырган суурга кирип келген. Оолдарының тудуп берген бажыңынга чурттай берген.

Эмчи оглу, башкы кызы бир чыл дургузунда чаңгыс катап келир. Келзе чыгычы оглу даады-ла бо-ла халдып келир. Ол келирде чаа баскан быштак, саржаг, хөнмелеп каан эзт эккеп бээр. Ооң келир үезин кырган аваазы болгаш ооң бичии таныштары база билир апаргын.

Сыгыр даң бажында херим аксы шыгыраан. Кырган кызыл даван үнүп келген. Хоптак-оол кидис хап иштинде бир-ле чүве үнгеріп келген. Эртине караан чодуп-чодуп, уткуй кылаштай берген. Эл-дептиг чүүгүн адазынга тутсуптарга, кырган ол олчаан тепдирээш, ышкына чоруй сиген кырынга дүжүрген. Хоптак-оол казыргыладыр дуже халаашы, чүн-биле даараан тиглерни сөге тыртыпкан. Калчан ак хавактыг шилги кулун аскын аазадып чыткан.

— Дүүн дүне өөр бөрүлер шилги бенин тудуп кагды. Ядараан, өөрүнден ойлап оттаар мал болбас ийикпе. Оглун камгалап турда, хөөкүйнүң боскун одура соп каан. Бо кулунну канчаарыл? Чемгерип чададывыс, ачай!

Чаш анай незинден чарыырга, өстүр азырап ап болур. Чаш кулун незинден чарыырга, бут кырынга тургузары берге дээрзин Эртине билир болгаш калга сундулуг оглун муңгаратпас бодаан.

— Ачаңның холунга кирген мал аштап өлбес. Ачаңның эттеп каан сыдымын мал үзе тыртпас!— диген. Оон олла болган. Эртине ирей өскүс кулун азырап чыдып калган.

— Тенин берген ашак-тыр ийин. Колхозтуң пээнизин алган-дыр. Анаа олурза. Өскүс кулун азырап чүзү дээр силер? — деп, тудуг кылып турар Салдыгбан чулчуруп эткен. Эртине кырыза-даа, кулаа кончут дыңгыр болган ол чемени дыңнааш, хорадаанындан өду чарлы бер часкан. Моолдап бир-ле каргыштыг сес сымыранган, Калчан-Шилгиниң аскындыва сүт кудар деп олурган.

Иезин зэп чораан кулун дора олур дең баргаш, Дазылаякка сүт кудун алгаш, эринерине чедире бээрге, ческиргеп чүве дет, бажын борбаңнадыр. Чаш кулун ак эзчек кырында чытса-ла чыдар. Эртинеңиң дискектери кезек-кезек саргып аарыр дээрден башка, холу моге-шыырак хевээр турган. Калчан-Шилгиниң ак хаваан сыйбап-сыйбап, база катап аскындыва сүт кударга, даамыран чыткан боду даваларын хорадаанзыг дырбаңнадып, бажын түвексингензиг силгий бээр болган.

Хүн бичин хөөреп чорда, Эртинеңиң бажыңынын чанында бичин-бичин оолдар эдерлип келгилээн. Кырган ирейниң чаш кулун-биле бержип турарын магадап, долгандыр бүзээлеп келгеннер. Өскүс чаш кулуннуң болгаш өскүс чаш оолдуң салым-чолун Эртине кырган дөмейлеп келгеш, хавааның дерин чеңи-биле чоттунгаш, муңгараксап олурган. Кулун бир кулаан содуш кылгаш, кидис кырында өөдүп чыткан.

— Бо кулун өлүп каар бе? — деп, Достак-оол айтыра берген.

— Бирээвер-ле хүннүн-не бир аяк сүт эккеп берип турар болзунараа, бо кулун өлбейн барып болур — деп, кажар угаанныг кырган кожазы бажыңларын бичин-бичин оолдарын, уругларын бодунун аайынга киприпкен.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.
(Уланчылыг).

Редакцияның адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң ораалакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетпүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-50-22, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17031. ЧАГЫГ № 661.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00282.